

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Hampus Thelander

Rättvisa i repris

En studie i resningsinstitutets centrala moment utifrån
ett bevisrättsligt perspektiv

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Christian Dahlman

Termin: Vårterminen 2024

Innehållsförteckning

Summary	1
Sammanfattning	3
Förkortningslista	6
1 Inledning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Metod och material	9
1.5 Forskningsläge	10
1.6 Begreppsbildning	12
1.7 Disposition	14
2 De materiella resningsbestämmelserna	17
2.1 Allmänt om resningsbestämmelsens utformning	17
2.2 Resningsgrunderna	17
2.2.1 Resningsgrund 1	17
2.2.2 Resningsgrund 2	18
2.2.3 Resningsgrund 3	19
2.2.4 Resningsgrund 4	19
2.2.5 Resningsgrund 5	20
2.2.6 Resningsgrund 6	20
3 Särskilt om fjärde resningsgrunden i 58 kap. 2 § 4 p. RB	23
3.1 Nyhetskravet	23
3.2 Omständighet eller bevis som resningsgrund	23
3.3 Påverkan på utgången	27
3.4 Bevisvärdet av det nya materialet	28
3.5 Tilläggsregeln	30
4 Särskilt om ursäktsrekvisitet i 58 kap. 3 § 2 st. RB	33
5 Särskilt om ettårsfristen i 58 kap. 4 § 2 st. RB	36
6 Bevisteori	38
6.1 Allmänt om bevisteori	38
6.2 Bayesiansk bevisteori	40
6.2.1 Likelihoodkvoten	40
6.2.2 Bayes teorem	41
6.2.3 Flera bevisfakta	43
6.2.4 Delteman	46
6.2.5 Bayesianska nätverk	48

7	Ettårsfristen och bevisproblematiken	51
7.1	Ettårsfristen och Bayesianska nätverk.....	51
7.2	Samverkande bevisning.....	53
7.2.1	NJA 1998 s. 321 Mordet på statsminister Olof Palme....	53
7.2.2	En teoretisk uppföljning.....	56
7.3	Förstärkande bevisning.....	59
7.3.1	NJA 2013 s. 931	59
7.3.2	En teoretisk uppföljning.....	62
8	Rättsfallsanalys	64
8.1	Avslag Kalamarksmordet	64
8.1.1	Ärendets innehåll	64
8.1.2	Slutsatser	67
8.2	Beviljande Kalamarksmordet	68
8.2.1	Ärendets innehåll	68
8.2.2	Slutsatser	70
8.3	Beviljande Quick Johannessen	71
8.3.1	Ärendets innehåll	71
8.3.2	Slutsatser	73
8.4	Beviljande Malinmordet.....	74
8.4.1	Ärendets innehåll	74
8.4.2	Slutsatser	76
9	Avslutande analys och slutsatser	79
	Käll- och litteraturförteckning.....	84
	Rättsfallsförteckning	87

Summary

The essay highlights the evidentiary complications that arise in the process of reopening criminal cases. The discussion is grounded in the so-called Bayesian theory of evidence, which involves mathematically evaluating evidence, distinguishing it from a more widespread intuitive approach to evidence evaluation.

The principle of truth and the principle of finality are two central principles in the right to reopen cases. The principle of truth means that court decisions should be materially correct. The principle of finality means that the accused should feel secure that a decided case will not be reopened. The balance between the principle of truth and the principle of finality, as well as the purposive interpretation of the reopening institution, permeates the general discussion regarding the application of the legal framework.

The investigation analyzes the so-called one-year time limit, the excuse requirement, and the supplementary rule. Initially, a theoretical discussion is presented, which is then supplemented by a case law analysis studying the application of the rules to different types of evidence. The investigation shows that the balancing of interests between the principle of truth and the principle of finality is crucial for how the rules are applied. The conclusion is that cases for reopening with only corroborating evidence are judged significantly more strictly than cases involving strengthening evidence.

The investigation demonstrates that the underlying balancing of principles and purposive interpretations significantly influence the court's evidence evaluation, such that there is a difference between cases in favor of the accused and those against the accused. When it comes to reopening in favor of the accused, there is a trend that the court is more inclined to uphold the principle of truth, and thus applies the supplementary rule relatively liberally, even when they seemingly cannot fully justify its application. Despite incorrect evidence evaluation not being a ground for reopening in itself, the investigation shows that the court is willing to overlook this by reevaluating evidence if it has been "shed new light" by newly emerged circumstances.

The interpretation of technical legal aspects of the reopening institution is somewhat of a gray area that must be navigated based on the purpose of the provision. Evidentiary complications arise as a consequence of courts' tendency not to thoroughly explain their reasoning based on evidentiary concepts. Evidence evaluation in courts also suffers from the fact that it is not always clear how evidentiary concepts should be used, which leads to the risk of the court being wrongly influenced by careless handling of concepts.

Sammanfattning

Uppsatsen belyser de bevisrättsliga komplikationer som uppstår i resningsärenden i brottmål. Framställningen tar avstamp i den så kallade bayesianska bevis teorin som går ut på att matematiskt värdera bevisning, vilket skiljer den från en mer utbredd intuitiv inställning till bevisvärdering.

Sanningsprincipen och orubblighetsprincipen är två centrala principer inom resningsrätten. Sanningsprincipen innebär att domstolsavgöranden ska vara materiellt riktiga. Orubblighetsprincipen innebär att den tilltalade ska känna sig trygg i att en avgjord sak inte tas upp igen. Avvägningen mellan sanningsprincipen och orubblighetsprincipen samt syftestolkningen av resningsinstitutet genomsyrar den allmänna diskussionen kring regelverkets tillämpning.

Utredningen analyserar den så kallade ettårsfristen, ursäktsrekvisitet och tilläggsregeln. Inledningsvis förs en teoretisk diskussion som sedan kompletteras av en rättsfallsanalys där tillämpningen av reglerna på olika typer av bevisning studeras. Undersökningen visar att intresseavvägningen mellan sanningsprincipen och orubblighetsprincipen har avgörande betydelse för hur reglerna tillämpas. Slutsatsen är att resningsärenden med endast samverkande bevisning bedöms på ett väsentligt strängare sätt än ärenden innefattande förstärkande bevisning.

Utredningen visar att de underliggande principavvägningarna och syftestolkningarna påverkar domstolens bevisvärdering i hög grad på så vis att det föreligger en skillnad mellan ärenden till fördel för den tilltalade och de ärenden som är till nackdel för den tilltalade. När fråga är om resning till den tilltalades fördel märks trenden att domstolen är mer måna om att värna om sanningsprincipen, och tillämpar därav tilläggsregeln relativt liberalt även när de till synes inte kan motivera tillämpningen fullständigt. Trots att oriktig bevisvärdering inte är en resningsgrund i sig visar undersökningen att domstolen är villig att tumma på detta genom att omvärdera bevisning Om "nytt ljus" kastats över den genom nytillkomna omständigheter.

Tolkningen av lagtekniska moment i resningsinstitutet är något av en gråzon som måste navigeras utifrån syftet med lagrummet. Bevisrättsliga

komplikationer uppstår som konsekvens av domstolars benägenhet att inte grundligt redogöra för sina resonemang utifrån bevisrättsliga begrepp. Bevisvärderingen i domstolar tar också skada av att det inte alltid är klart hur bevisrättsliga begrepp ska användas, vilket leder till att domstolen riskerar att felaktigt påverkas av en oförsiktig begreppshantering.

Förord

Tack till

Min handledare Christian Dahlman,

Mina närmsta vänner Isabelle, Klara, Ella och Agnes,

Mamma, pappa och Linnea.

Styrsö, 11 juni 2024

Förkortningslista

HD	Högsta domstolen
JK	Justitiekanslern
JT	Juridisk Tidskrift
NFC	Nationellt Forensiskt Centrum
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
NRt	Norsk retstidende
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SvJT	Svensk juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Resning är ett extraordinärt rättsmedel som tillhandahåller möjligheten att under vissa omständigheter riva upp lagakraftvunna domar. Resningsinstitutet väcker rättsteoretiska frågor om allmänna intressen och lagstiftningens bakomliggande moraliska och praktiska skäl. Resningsförfarandet innefattar en intresseavvägning mellan motstående intressen; i ett förutsägbart rättssystem ska alla domar gälla in i framtiden, men en dom ska inte vara materiellt oriktig. Dessa två principer kallas *orubblighetsprincipen* respektive *sanningsprincipen*.¹ Historiskt har dess två principer förhållit sig till varandra på följande sätt: resningsärenden till den tilltalades nackdel kräver väsentligt starkare bevisning för att nå framgång än när det gäller resningsärenden till den tilltalades fördel. Orubblighetsprincipen representerar i detta sammanhang intresset av att inte riva upp en lagakraftvunnen dom medan sanningsprincipen representerar intresset av att domar är materiellt riktiga.²

Regleringen av resningar innehåller moment som inte tar hänsyn till att det finns olika typer av bevisning med skillnader som måste beaktas i domstolens bedömningar. *Ettårsfristen* i 58 kap. 4 § 2 st. RB och *ursäktsrekvisitet* i 58 kap. 3 § 2 st. RB är exempel på detta. Ettårsfristen är den regel som stipulerar att en resningsansökan endast kan grundas på bevisning som påträffats inom ett år före ansökan. I de fall ettårsfristen aktualiseras vägs den mot ursäktsrekvisitet för att utröna om den aktuella bevisningen kan godtas, även om den formellt sett ska avvisas med hänvisning till ettårsfristen. Ursäktsrekvisitet fungerar som en slags ventil i de fall den sökande parten inte hållit sig inom ettårsfristen men kan uppvisa giltig ursäkt för det. Avvägningen mellan orubblighetsprincipen och sanningsprincipen aktualiseras i samband med denna bedömning.

¹ Ekelöf/Edelstam, s. 175.

² Ekelöf/Edelstam, s. 176.

Hur rätten gått tillväga i sin bevisvärdering är något som sällan ägnas betydande utrymme i domskälen. Detta medför en särskild problematik i resningsärenden eftersom resningsinstansens bedömning beror av den dömande instansens, då resningsinstansen ska besluta i målet på samma sätt som de bedömer att den dömande instansen skulle ha gjort om de haft tillgång till den bevisning som framkommit genom resningsansökan. Denna bedömning blir naturligtvis vanskelig när domstolarna inte gör en adekvat redogörelse för sin bevisvärdering, samtidigt som domskälen brister ur ett begreppsperspektiv då den bevisrättsliga begreppsfaunan är något oprecis.

Komplikationer beträffande bevisvärdering och kartläggandet av förhållandet olika bevis typer emellan kan tacklas med så kallad *bayesiansk sannolikhets-teori*. Bayesiansk sannolikhets teori och framförallt så kallade *bayesianska nätverk* kan användas för att belysa svagheter i domstolars bevisvärdering och åskådliggöra förhållanden mellan bevismaterial som har, eller åtminstone ska ha, verkan i den slutliga bedömningen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att ur ett bevisrättsligt perspektiv kritiskt granska de förutsättningar som finns för resning i brottmål. Inom det svenska resningsinstitutet kan flera frågekomplex ställas upp med sin bakgrund i att regelverket så sällan används i domstol, allra minst i prejudicerande instans.

Framställningen söker svara på hur den så kallade *ettårsfristen* i resningar till nackdel för den tilltalade förhåller sig till bevisrättsliga komplikationer. Det faktum att viss bevisning kan komma att prekluderas trots eventuell relevans i målet är en problematik som sträcker sig in i bevisrättens område då olika former av bevisning behandlas olika av domstolen.

Vidare behandlar uppsatsen frågan om hur bevisvärderingen i resningsärenden påverkas av principavvägningen mellan orubblighetsprincipen och sanningsprincipen, jämte underliggande syftestolkningar.

För att bemöta dessa oklarheter kommer följande frågeställningar besvaras:

1. Vilken typ av bevisning får användas som grund för resning utifrån ettårsfristen?
2. Hur påverkas domstolens bevisvärdering i resningsärenden av underliggande principavvägningar och syftestolkningar?

1.3 Avgränsningar

Bevisvetenskap som ämne kan angripas från många olika vinklar som är mer eller mindre teoretiska. Uppsatsen ämnar att inte bara göra en analys av hur domstolar gör sin bedömning, utan även hur processrättsliga regelverk förhåller sig till bevisprövning och bevisvärdering. Det är endast brottmål som behandlas i uppsatsen, tvistemål lämnas därhän med undantag för vissa enkla illustrerande jämförelser.

Regelverket kring resning till nackdel för den tilltalade avhandlas inte lika utförligt som regelverket till fördel för den tilltalade. Detta har sin grund dels i att de två regelverken delar många likheter och att det därför skulle vara onödigt att utreda de båda paragraferna lika, dels i att det framförallt ettårsfristen och det så kallade ursäcksrequisitet som är intressant för uppsatsen när det kommer till resning till nackdel för tilltalad. Dessa två moment redogörs för ingående.

Olika typer av bevisteorier kommer endast kort redogöras för. Det är inte av intresse för framställningen att genomgående ställa upp olika bevisteorier emot varandra. Bayesiansk bevisteori behandlas djupare eftersom den är central i framställningen på så vis att den åskådliggör problematik beträffande domstolarnas bevisvärdering och behandlingen av olika typer av bevisning. Den bakomliggande matematiken i Bayes teorem och Bayesianska nätverk behandlas inte ingående då det centrala är principerna bakom teorin och sambanden mellan momenten i de så kallade *bayesianska nätverken*.

1.4 Metod och material

Uppsatsens första del undersöker hur resningsinstitutet är uppbyggt. För detta ändamål används den rättsdogmatiska metoden. Rättsdogmatiken uttrycks

ofta vara den metod som används för att tolka gällande rättskällor och därav kunna utröna vad som är gällande rätt.³ Kartläggningen består i att redogöra för lagrummets olika delar och diskutera de för uppsatsen mer relevanta delarna utifrån hur domstolar tolkat dem och hur olika röster inom rättsvetenskapen förhåller sig till dem. Utöver lagtext kommer juridisk litteratur och rättsvetenskapliga artiklar utgöra den grund på vilken den vidare diskussionen vilar. Den granskande diskussionen görs med hjälp av rättsdogmatiskens kritiskt inriktade del, som tillåter de analyserande delarna av uppsatsen.⁴

Uppsatsen tar avstamp i den kritiska delen av rättsdogmatisk metod för att diskutera styrkor och svagheter i såväl lagstiftningens uppbyggnad som domstolars tolkningar av dessa. För analys av ettårsfristen används framförallt bevisvetenskaplig litteratur jämte domar. Detta för att utröna dels hur regeln tillämpas, dels för att kunna föra en diskussion kring de bakomliggande mekanismerna som bäddar för olika tolkningar av rekvisitet.

Uppsatsen innehåller en rättsfallsanalys som ämnar belysa de komplikationer som uppstår i bedömningen av tilläggsregeln, ursäktsrekvisitet och ettårsfristen. I rättsfallens respektive slutsatser dras paralleller till principavvägningar och syftestolkningar av resningsinstitutet.

Både diskussioner kring ettårsfristen och allmän bevisvärdering görs i ljuset av bayesiansk bevisteori då denna spelar en avgörande roll i urskiljandet av komplikationer som uppstår i resningsförfarandet.

1.5 Forskningsläge

Inom svensk bevisteori är professor Christian Dahlman framträdande. Dahlman propagerar för den något omtvistade bayesianska metoden vid bevisvärdering. I *Beviskraft – Metod för bevisvärdering i brottmål* gör Dahlman klart varför han tycker att den bayesianska metoden med hjälp av matematik minimerar risken för att domaren begår tankefel.⁵ Han gör det också tydligt att

³ Kleineman 2018, s. 21.

⁴ Kleineman 2018, s. 35.

⁵ Dahlman, s. 13.

hans metoder inte är gängse inom rättsväsendet.⁶ En av de som ställer sig emot den bayesianska metoden (så kallat *probabilistic proof*) är Ron Allen, som förespråkar en så kallad *relative plausability theory* (även kallat *explanatory proof*).⁷

Resningsinstitutet som vi idag känner det trädde i kraft 1989 då det beslöts att hovrätten skulle pröva tingsrättens avgöranden och Högsta domstolen (HD) skulle pröva hovrättens.⁸ Redan under 1950-talet var frågan om en särskild resningsnämnd uppe för debatt (innan 1989 var HD resningsinstans i alla resningsärenden), detta för att förhindra att domstolarna baserade sina beslut på ”känslökäl” eller ”prestigesynpunkter”.⁹ Detta förslag gick inte igenom, varpå en slags kompromiss slogs igenom genom lagändringen 1989. Vid samma tidpunkt uppdaterades även de krav som ställs för att få resning till förmån för den tilltalade, krav som står sig än idag.¹⁰

Det faktum att lydelsen från 1980-talet inte frångåtts betyder inte att saken är slutdiskuterad; det finns flera röster med auktoritet som förespråkar ett särskilt organ för resningsprövningar. I en rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt *Felaktigt dömda* kritiseras resningsförfarandet och prövningen, inte bara när det gäller eventuell jävighet på grund av domstolarnas prövande av sig själva, utan också på en rad andra punkter: exempelvis bristfälliga förundersökningar, vaga gärningsbeskrivningar, spekulativa bedömningsgrunder osv.¹¹ Det har också sedan dess lagts fram som motion att införa en provisorisk resningsnämnd som skulle få pröva ett eller ett antal pilotfall för att se om uppbygget hade bäring. Den fick emellertid avslag.¹² Det finns många fler exempel på oenigheter kring just jävsfrågan kopplad till domstolar och eventuella

⁶ Dahlman, s. 9.

⁷ Allen, R. J., & Pardo, M. S., s. 5.

⁸ Prop. 1987/88:58, s. 1.

⁹ Riksdagens protokoll, Första kammaren, nr 12, 4–6 april 1956, s. 6.

¹⁰ Prop. 1987/88:23 om ändring i rättegångsbalken (resning i brottmål vid jäv).

¹¹ JK:s rättssäkerhetsprojekt, s. 438–463.

¹² Motion 2010/11:Ju206.

nämnder,¹³ men det måste understrykas att det finns andra aspekter av resningsförfarandet som har fått kritik.

1.6 Begreppsbildning

Syftet med fackspråk är att möjliggöra en högre precision för yrkesutövarna när vardagligt språk inte räcker till. Facktermer är nödvändiga för att kunna göra distinktioner mellan branschspecifika fenomen. Juridik är inget undantag.

Innebörden av juridiska begrepp fastslås genom litteratur och andra rättskällor, även om termen som sådana redan förekommer i vardagligt tal med en annan betydelse. Detta ibland orena förhållande kan bli problematiskt om inte alla yrkesutövande är överens om ett begrepps innebörd, särskilt om domstolar använder sig av dessa begrepp på ett obetänksamt sätt. Diskrepansen mellan juridiska facktermer och vardagligt språk kan också göra det svårt för en lekman att ta till sig juridiskt material.

Exempel på terminologisk problematik som kan uppkomma inom bevisrätten är distinktionen mellan *strukturell bevisning* och *kausalt bevisning* samt *direkt bevisning* och *indirekt bevisning*.¹⁴ Professor Per Olof Ekelöf m.fl. beskriver *strukturella* bevis som en motsvarighet till så kallad *betingelsebevisning*, ett bevisfaktum som inte orsakats av beviset.¹⁵ På samma sätt beskriver Ekelöf *kausalt* bevisning likt *spårbevisning*, alltså ett bevisfaktum som orsakats av ett beviset.¹⁶ Motiv är exempel på strukturell bevisning, i och med att det orsakar beviset. DNA-spår från den anklagade som upphittats på brottsplatsen är exempel på spårbevisning, i och med att DNA-spår uppkommer som en följd av att gärningsmannen varit på brottsplatsen, och inte vice versa.

¹³ Se exempelvis M. Klintevall ”Övertygad att det finns fler rättsskandaler”; E. Ismail ”Sverige behöver inrätta ett resningsinstitut”; G. Ekman ”Allt fler slåss för resningsinstitut”.

¹⁴ Dahlman, s. 39.

¹⁵ Ekelöf m.fl. IV, s. 159.

¹⁶ Ekelöf m.fl. IV, s. 22.

I denna uppsats väljer jag att använda mig av begreppen betingelsebevisning respektive spårbevisning då jag anser att det ger en mer träffsäker bild av vad begreppen betyder. Betingelsebevisning är alltså sådan bevisning som enligt den sökande parten föranleder bevisstaten, och spårbevisning är sådan bevisning som den sökande parten menar ha uppkommit som följd av bevisstaten.

Vissa jurister använder sig av begreppen *direkt* och *indirekt bevisning*. Direkt bevisning är bevisfakta som har en omedelbar effekt mot bevisstaten och indirekt bevisning är något som ger stöd åt bevisstaten ”via vissa mellanled.” Indirekt bevisning används ibland synonymt med *indiciebevisning*.¹⁷ Som kommer belysas senare i uppsatsen så finns det i rättssalen ingenting som faktiskt med säkerhet kan sägas vara direkt bevisning.¹⁸ All bevisning är nämligen indirekt i någon mån, eftersom det alltid går att infoga nya deltema för att förlänga beviskedjan, och därmed göra bevisning icke omedelbar gentemot huvudtemat.¹⁹ Till syvende och sist handlar saken om hur stark viss bevisning anses vara. Indirekt bevisning är i praktiken bara bevisning som saknar den styrka och starka koppling till bevisstaten som direkt bevisning har. Det görs alltså ingen åtskillnad mellan direkt och indirekt bevisning (eller mellan struktural och kausal bevisning för den delen) i bevisvärderingen enbart på grund av att det är just indirekt eller direkt bevisning. Även detta understryks av Dahlman.²⁰

Indiciebevisning definieras av professor Christian Diesen som den tilltalades motiv, kapacitet att begå brottet och beteende före och efter brottet.²¹ Diesen skiljer mellan indiciebevisning och *hjälpfakta* genom att anföra att hjälpfakta saknar koppling till bevisstaten utan istället bara stödjer *annan bevisning*. Det handlar om material som ska ge stöd åt egen bevisning eller underminera motpartens bevisnings trovärdighet. Inte sällan rör det sig om sakkunnigutlåtanden. Just sådana utlåtanden har godkänts som resningsgrund, något som bekräftar synen att hjälpfakta ses som relevant material bredvid bevisfakta som

¹⁷ Dahlman, s. 40

¹⁸ Se avsnitt 4.2.4 om deltema.

¹⁹ Dahlman, s. 42.

²⁰ Dahlman, s. 42.

²¹ Dahlman, s. 40.

bevismaterial.²² HD har i NJA 1999 s. 480 framfört att de inte gör någon vidare särskiljning mellan hjälpfakta och indicium när det kommer till frågan om materialets relevans (avvisningsfrågan).²³ Med bakgrund i detta och uppsatsens syfte kommer inte begreppen indiciebevisning och hjälpfakta tillmätas olika betydelse i framställningen.

Särskiljningen mellan *samverkande bevisning* och *förstärkande bevisning* är av central betydelse för uppsatsen. Problem uppstår om domstolen inte på ett adekvat sätt särskiljer dessa olika typer av bevisning från varandra. Samverkande bevisning föreligger när fler än ett bevisfaktum ger stöd åt samma bevisstema, utan att dessa fakta har någon bevisrättslig koppling till varandra. Med förstärkande bevisning menar jag i denna uppsats sådan bevisning som utgör ett led i en beviskedja och inte är det bevis närmst liggande bevisstemat, alternativt sådan bevisning som ger annan bevisning en ny innebörd utan att för den delen vara del i samma beviskedja. Denna bevisning kännetecknas av att den inte själv talar för bevisstemat lika mycket som den talar för annan bevisfakta. Förstärkande bevisning kallas även för *stödbevisning*. Detta kommer beröras ingående i avsnitt 4 och 5.

1.7 Disposition

Uppsatsens avsnitt 2 inleds med en redogörelse för de resningsgrunderna i 58 kap. RB. Grunderna i allmänhet kommer endast kort redogöras för, då det framförallt är grunden i 58 kap. 2 § 4 p. RB som är av vikt för uppsatsen då det är den som återopas vid ny bevisning. Uppsatsen återkommer till detta i avsnitt 4. Den sjätte resningsgrunden är relevant för att diskutera bevisvärdering kontra rättstillämpning, varför även detta avsnitt tillmätts ett något större omfång i avsnitt 2.2.6.

Resningsgrunderna till nackdel för den tilltalade kommer inte redogöras för ingående förutom vad som sägs i allmänhet i avsnitt 2.1, utan det är ursäktsrekvisitetet och ettårsfristen som är av störst relevans för uppsatsen. Grunderna för resning till nackdel för den tilltalade hänvisar också i mångt och mycket

²² Se NJA 1974 s. 595 och NJA 2020 s. 518.

²³ NJA 1999 s. 480.

till motsvarande grunder till fördel för den tilltalade, varför uppsatsen kommer fokusera på ursäktsrekvisitets och ettårsfristens uppbyggnad snarare än resningsgrunderna som sådana i 58 kap. 3 § RB.

I avsnitt 3 görs en närläsning av den fjärde resningspunkten i 58 kap. 2 §. Delanalyser bestående av mina egna slutsatser och perspektiv sker löpande i detta avsnitt jämte vad forskare inom området har uttryckt.

Avsnitt 4 består av en redogörelse för ursäktsrekvisitet i 58 kap. 3 § 2 st. RB. Även här kommer egna slutsatser dras, för att i avsnitt 7 och 8 kunna göra mer långtgående analyser.

Avsnitt 5 introducerar en närmre beskrivning av ettårsfristen och hur lagrummet är uppbyggt. Innan egna analyser och slutsatser dras i samband med ettårsfristen är det av vikt att behandla bevisteori, varför ettårsregeln återkommer i avsnitt 7

Avsnitt 6 består av en redogörelse för bevisteori i allmänhet och Bayesiansk bevisteori i synnerhet. Häri beskrivs även olika typer av bevisning och hur de förhåller sig till varandra. Det finns mer att avhandla när det kommer till just delteman och hur en beviskedja ska värderas och räknas ut matematiskt. Denna vidare fördjupning bedömer jag emellertid som mindre viktig för framställningen än att framhäva känsligheten i mängden led i en kedja och hur delteman, huvudteman och bevisfakta förhåller sig till varandra. Därför kommer jag lämna matematiken bakom delteman och beviskedjor därhän. Bayesiansk bevisteori redogörs för innan ettårsfristen eftersom jag använder mig av bayesiansk bevisteori när jag diskuterar ettårsregeln.

I avsnitt 7 lyfts komplikationen som följer av ettårsregelns svårtolkade förhållande till olika typer av bevisning fram. Detta exemplifieras med två rättsfall som visar två olika typer av tolkningar. Till dessa rättsfall hör en teoretisk uppföljning där jag presenterar egna perspektiv tillsammans med andra röster inom området.

Avsnitt 8 består av en rättsfallsanalys där jag ämnar belysa några av de känsliga punkter som assisterar i besvarandet av frågeställning nummer två. Fallen redogörs för innan jag drar egna slutsatser kring domstolens agerande.

Uppsatsen avslutas i avsnitt 9 med en analys där jag besvarar uppsatsens frågeställningar.

2 De materiella resningsbestämmelserna

2.1 Allmänt om resningsbestämmelsens utformning

Resning till fördel för den tilltalade regleras i 58 kap. 2 § RB. Paragrafen är uppbyggd av sex skilda resningsgrunder. Det är framför allt den fjärde resningsgrunden som är intressant för denna framställning, varför resterande grunder endast kortfattat kommer redogöras för. Resning till nackdel för den tilltalade regleras i 58 kap. 3 § RB.

Resning till fördel för den dömda kräver inte fullt så starka grunder som resning till den dömdes nackdel.²⁴ I fallen med resning till nackdel för den dömda krävs i princip att det är fråga om ”grovt brott för vilket den tilltalade annars skulle undgå ansvar eller slippa avsevärt för lindrigt undan.”²⁵ Detta rimmar väl med den bakomliggande tanken att resningsärenden till den tilltalades nackdel inte uppbärs av något enskilt intresse, medan det innebär ett stort ingrepp i den enskildes frihet och trygghet. Det anses inte vara i linje med straffrättens allmänna syften att på nytt processföra och hårdare straffa en individ som sluppit undan endast obetydligt lindrigare än vad den åklagaren först hade i åtanke. Till detta kan läggas till att det i många rättsordningar helt saknas möjlighet att ansöka om resning till den tilltalades nackdel. Det finns en typ av fall där detta dras till sin spets: då rättstillämpningen som ligger till grund för domen uppenbart strider mot lag. Inom brottmål är denna resningsgrund endast giltig till förmån för den tilltalade, oavsett brottets grovhet. Denna resningsgrund behandlas i avsnitt 2.2.6.

2.2 Resningsgrunderna

2.2.1 Resningsgrund 1

Den första resningsgrunden tar sikte på de fall där en aktör i rättegången har gjort sig skyldig till brott eller tjänsteförseelse som kan *antas ha haft inverkan*

²⁴ Se kapitel 1.1.

²⁵ Welamson/Munck, s. 198.

på målets utgång. Med målets utgång förstås domslutet, alltså att det blivit relevant att tillämpa en annan straffbestämmelse eller påföljd på grund av förseelsen.²⁶

Brottet eller tjänsteförseelsen behöver inte begås med uppsåt, men det måste finnas en tillräckligt stark kausalitet mellan handlingen och domslutet; brottet eller förseelsen ska kunna *antas ha inverkat på målets utgång.*²⁷ Det är inte självklart hur detta kausalitetskrav ska tolkas, men en möjlighet är att förhållandet ska vara så att utgången i målet hade varit en annan om förhållandet inte varit för handen. En annan tolkning av kausalitetskravet föreslår att det räcker att förhållandet haft inverkan på målet, utan att utgången nödvändigtvis blivit en annan. De tidigare justitieråden Welamson och Munck anser att det senare alternativet är mer gångbart, med hänsyn till instansordningen; parterna ska ha möjlighet att pröva varje relevant fråga i målet i flera instanser.²⁸ Detta är emellertid ett i princip rättsteoretiskt problem som sällan aktualiseras i praktiken då beviskravet för grunden, *kan antagas*, är relativt enkelt uppfyllt.²⁹

2.2.2 Resningsgrund 2

Den andra resningsgrunden rör fall där åklagare eller domare varit jävig och detta *inte uppenbart varit obetydligt för målets utgång.*

Bedömningen av beviskravet i denna grund har resulterat i att olika typer av jäv tillmäts olika vikt i frågan om betydelse i för målets utgång, även om alla typer av jäv omfattas av lagrummet.³⁰ När det kommer till domarjäv verkar det i princip vara så att jävet saknar betydelse endast då domaren antingen

²⁶ Thornefors, Rättegångsbalk (1942:740) 58 kap. 2 §, Lexino 2021-10-01 (JUNO).

²⁷ Welamson/Munck, s. 201. Se även exempelvis det mål som refereras i SvJT 1986 s. 557 ff. där en åklagare gjort sig skyldig till tjänsteförseelse genom att inte agera på sin jäviga ställning. Resning beviljades emellertid inte av den anledning att HD:s domare i omröstning tre mot två inte ansåg att den jäviga ställningen inverkat på målets utgång.

²⁸ Welamson/Munck, s. 201; Cars, s. 210.

²⁹ Welamson/Munck, s. 202.

³⁰ Fitger m.fl., kommentaren till 58 kap. 2 §; NJA 2014 s. 482 när en adjungerad ledamot i hovrätt ansågs jävig för att han var tjänstledig från anställning som åklagare hos Åklagarmyndigheten. HD ansåg att, med hänsyn till jävets art och jävsregelns funktion, resning inte skulle beviljas.

inte känner till sin egen jävsställning eller om målet är av särskilt enkel beskaffenhet och utgången verkar glasklar. Om en viss domare fattat beslut under rättegången men inte avgjort själva målet torde detta ändå uppfylla rekvisitet om inverkan på målets utgång.³¹ För att jäv ska leda till resning krävs alltså inte att det *antas ha haft inverkan* på målets utgång, utan det krävs bara att det inte är uppenbart att det inte har haft det. *Betydelse för målets utgång* har här samma innebörd som *inverkan på målets utgång* har under resningsgrund 1.³²

2.2.3 Resningsgrund 3

Den *tredje resningsgrunden* rör de fall där en skriftlig handling som åberopats som bevis har varit falsk eller om ett vittne, en sakkunnig eller en tolk har lämnat en osann uppgift eller förtigit sanningen och detta *kan antas ha inverkat på utgången*.

Enligt Processlagberedningen innebär en falsk handling att den är förfalskad i straffrättslig mening eller att den innehåller medvetet oriktigt innehåll.³³ Medvetet oriktiga uppgifter kan föranleda resning utan att personen i fråga är under ed eller sanningsförsäkran, men uttalanden som endast är culpöst oriktiga utgör i sig inte resningsgrund.³⁴ Med det senast sagda ska inte antas att culpöst oriktiga uttalanden inte är relevanta ur ett resningsperspektiv, men det är snarare så att de blir aktuella under 58 kap. 2 § 4 p. om nya omständigheter och bevisning. Detta redogörs för mer ingående i avsnitt 3.

2.2.4 Resningsgrund 4

Den fjärde resningsgrunden är av större relevans och mer invecklad än resterande punkter. Redogörelsen kräver en närmre analys av lagrummets beståndsdelar. Därför kommer regleringen närläsas på ett mer djupgående plan i avsnitt 3. Den fjärde resningsgrunden stipuleras i 58 kap. 2 § 4 p. RB och lyder som följer:

³¹ Fitger m.fl., kommentaren till 58 kap. 2 §.

³² Prop. 1987/88:23, s. 11 ff.

³³ NJA II 1943 s. 725.

³⁴ Welamson/Munck, s. 203.

Sedan en dom i brottmål har fått laga kraft får resning beviljas till fördel för den tilltalade om

[...]

sökanden åberopar en omständighet eller ett bevis som inte har lagts fram tidigare och som sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade hade frikänts eller till att en mildare straffbestämmelse hade tillämpats, eller om det med hänsyn till vad som åberopas och i övrigt förekommer finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har begått det brott som han eller hon har dömts för.

2.2.5 Resningsgrund 5

Den femte resningsgrunden reglerar de fall där ett domslut är felaktigt med hänsyn till den tilltalades ålder med följden att domen *sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade hade dömts till en lindrigare eller mindre ingripande påföljd*, om rätten hade rätt information om åldern.

Denna punkt, som infördes 2022, innebär i praktiken att rådande praxis kodifieras.³⁵ Punkten följer i mångt och mycket de principer och bedömningsgrunder som beskrivits i samband med de tidigare punkterna och någon närläsning av innebörden kommer därför inte göras. Den saknar också den relevans för uppsatsen som krävs för att rättfärdiga en närmre undersökning.

2.2.6 Resningsgrund 6

Den sjätte resningsgrunden rör fall där rättstillämpningen som domen grundar sig på är *uppenbart rättsstridig*.

Exempel på detta är när regler om förhöjt straff vid återfall tillämpats felaktigt, när ny lag tillämpats trots att gammal borde ha tillämpats, när strafflatituden brutits, eller när straff utdömts trots preskription.³⁶ HD har i NJA 2014 s. 63 poängterat vikten av att det ska vara *uppenbart* lagstridig rättstillämpning. I målet hade resningsgrund 6 åberopats, men enligt HD var det inte helt

³⁵ Fitger, P. m.fl., Rättegångsbalken, version 95, Stockholm: Norstedts Juridik.

³⁶ Fitger, P. m.fl., Rättegångsbalken, version 95, Stockholm: Norstedts Juridik.

uppenbart att den rättstillämpning som gjorts var rättsstridig. Slutsatsen av detta var att det inte var uppenbart lagstridig tillämpning, och resning beviljades därav inte. Inte heller det faktum att hovrätten hade dömt ut en strängare påföljd än vad åklagaren yrkat ansågs utgöra grund för resning, då påföljden var inom strafflatituden i lagrummet.³⁷

Enligt Fitger m.fl. rör sjätte grunden enbart *rättsfrågor* eftersom den rör *rättstillämpning*. Detta innebär att sakfrågor lämnas därhän, och därmed även frågan om bevisvärdering. Detta även om felbedömning av bevisning kan innebära ett uppenbart lagstridigt avgörande.³⁸ Vidare konstateras att det trots det nyss sagda inte är en nödvändighet att det står klart att det är just rättsfrågan som felaktigt besvarats, utan resning kan beviljas även i de fall det ter sig oklart i vilket moment domstolen gjort missbedömningen.³⁹ Om domstolen gjort en felbedömning av en sakfråga (bevisfråga) och därmed gjort en felbedömning av en rättsfråga, kan alltså resning beviljas på grund av detta.⁴⁰ Enligt mig ter det sig med andra ord så att det inledande konstaterandet att resningsansökan strikt måste angå en rättsfråga blir tämligen tandlöst efter praktiska överväganden.

Welamson och Munck resonerar att anledningen till att rättstillämpning och bevisvärdering har kommit att särskiljas i detta sammanhang har sin grund i man möjligtvis vid regelns tillkomst inte tänkte på att bevisvärdering kunde tillmätas liknande betydelse som oriktig tillämpning av lag.⁴¹ Det resoneras vidare att det faktiskt finns sakliga skillnader mellan tillämpningsfel (rättsfråga) och oriktig bevisvärdering i hur subjektiv bedömningen är. Welamson och Munck menar att bevisvärdering i högre grad tillåter olika skiljaktiga bedömningar av samma material än vad rättstillämpning gör. Det påpekas också att en resningsansökan enbart på grund av oriktig bevisvärdering kan bli problematisk i och med att bevisning blir alltmer vanskelig att bedöma ju längre

³⁷ NJA 2014 s. 63.

³⁸ Fitger, P. m.fl., Rättegångsbalken, version 95, Stockholm: Norstedts Juridik.

³⁹ Fitger, P. m.fl., Rättegångsbalken, version 95, Stockholm: Norstedts Juridik.

⁴⁰ Fitger, P. m.fl., Rättegångsbalken, version 95, Stockholm: Norstedts Juridik; se även exempelvis NJA 1971 s. 47 om stämpelskatt och NJA 1972 s. 623 om utdömt vite på grund av felaktigt angivet årtal för sammanträde.

⁴¹ Welamson/Munck, s. 216.

tid som gått sedan händelsen.⁴² Detta problem uppstår inte i samma utsträckning vid resningsansökningar som grundar sig på uppenbart lagstridig rättstillämpning.⁴³

Ekelöf och professor Henrik Edelstam påpekar att, trots att oriktig bevisvärdering inte är en resningsgrund i sig, kan domstolen komma att omvärdera bevismaterialet vid resning. Om exempelvis en resningsansökan beviljas men domstolen i den efterkommande processen finner att det nya materialet inte är tillräckligt för att ändra domen, kan det ändå finnas utrymme för rätten att ändra domen om den anser att den tidigare bevisvärderingen var oriktig.⁴⁴ Författarna påpekar att det inte uppställts något formellt hinder för detta i lagtexten med hänvisning till 58 kap. 7 § RB som stipulerar att om utgången i målet är uppenbar för resningsinstansen, kan de omedelbart ändra domen utan att återförvisa den till den senast dömande instansen.⁴⁵

Frågan har vidrörts i HD när resning söktes och blev beviljad på grundval av *uppenbart lagstridig rättstillämpning*.⁴⁶ Justitieråd Munck var skiljaktig i frågan om tillämpningen av 58 kap. 7 § RB. Han påpekade att bevisvärdering kan komma att utgöra den anledning av vilken resning beviljas, om det är uppenbart att tillämpningen varit rättsstridig och HD då dömer med hjälp av 7 §.⁴⁷

Mot bakgrund av detta kan konstateras att det inte är helt uppenbart hur en felaktig bevisvärdering kommer påverka möjligheten till framgång med en resningsansökan. Trots att det inte finns någon formell resningsgrund som har att göra med oriktig bevisvärdering, verkar det finnas möjligheter att väva in en omvärdering genom sjätte punkten.

⁴² Se avsnitt 3.4 om tidsrymdens betydelse för bevisvärdering.

⁴³ Welamson/Munck, s. 217.

⁴⁴ Ekelöf/Edelstam, s. 183.

⁴⁵ Ekelöf/Edelstam, s. 183.

⁴⁶ NJA 2008 s. 848.

⁴⁷ NJA 2008 s. 848 justitieråd Muncks skiljaktiga mening.

3 Särskilt om fjärde resningsgrunden i 58 kap. 2 § 4 p. RB

3.1 Nyhetskravet

Nyhetskravet uttrycks i lagtexten som en omständighet eller ett bevis som *inte lagts fram tidigare*. Enligt Welamson och Munck får det idag anses klargjort att det faktum att en part åberopat viss bevisning eller omständighet i en tidigare ansökan som inte fått *prövningstillstånd*, i sig inte betyder att det materialet inte är nytt.⁴⁸ Detta ska inte förväxlas med material som återfinns i avslagna *resningsansökningar*. Beslut om resning är enligt HD slutgiltigt, åtminstone vad gäller de i den ansökan prövade omständigheterna.⁴⁹

Anledningen till att nyhetskravet instiftats är till synes att förhindra en omprövning av domstolens bevisvärdering. Hade nyhetskravet inte existerat, så hade det ur ett resningshänseende kunnat innebära att det är domstolens bedömning som klandras, i och med att det är sista ledet innan domen meddelas.⁵⁰

3.2 Omständighet eller bevis som resningsgrund

Ett rättsfaktum är det som föranleder en rättsverkan, exempelvis ett uppfyllt uppsåtsrekvisit som föranleder en brottmålsdom. Bevisfakta är det som åberopas för att göra bevis temat mer sannolikt och bevismedel är det sätt på vilket bevisfakta kommuniceras. Exempelvis är en experts utlåtande i ett mål ett bevismedel och själva innehållet i utlåtandet är bevisfakta.⁵¹ Ekelöf menar att rättsfakta har vad som kallas omedelbar relevans medan bevisfakta endast

⁴⁸ Se NJA 1998 s. 148. I målet hade den tilltalade överklagat hovrättens dom i brottmål och då åberopat ny bevisning. Sedan prövningstillstånd vägrats, åberopade den tilltalade som grund för resning samma bevisning, vilken ansågs uppfylla nyhetskravet i 58 kap. 2 § 4 p. RB.

⁴⁹ NJA 1986 s. 666. Se även Welamson/Munck, s. 206.

⁵⁰ NJA 1986 s. 666.

⁵¹ Ekelöf m.fl. IV, s. 15.

har medelbar relevans (medelbar för att det krävs bevisvärdering innan vissa bevisfakta eventuellt blir relevanta).⁵²

Rättsfaktum är ett begrepp som berör den materiella juridiken, medan bevisfakta begreppsmässigt tillhör bevisvetenskapen. Eftersom begreppen är tagna från olika kontexter menar jag till skillnad från Ekelöf att det inte är möjligt att göra en jämförelse av dem på det sätt Ekelöf gjort. Om jag hypotiserar vilka begrepp som skulle kunna jämföras på liknande sätt är det snarare tal om direkt bevisning respektive indirekt bevisning, med tanke på att Ekelöf använt sig av begreppen *omedelbar* och *medelbar*. Detta är emellertid inte heller en lyckad jämförelse då denna uppdelning till synes endast finns till för sitt eget syfte. Det finns ingen egentlig bevisrättslig skillnad de båda bevisytterna emellan, direkt bevisning har bara högre kausalitet gentemot bevistemat än indirekt bevisning.

Det råder inom resningsrätten viss oenighet kring om rekvisitetet *omständighet eller bevis* omfattar nytillkomna bevisfakta i redan behandlade bevismedel eller om ett helt nytt bevismedel krävs.

Enligt Cars ska RB:s användning av termen *omständighet* tolkas som *rättsfaktum* och *bevis* som *bevisfaktum*. Enligt den tolkningen kan alltså både rätts- och bevisfakta åberopas i resningssyfte. Ett rättsfaktum skulle då kunna bemötas antingen genom att motparten anför ett konkurrerande rättsfaktum med tillhörande bevisfakta alternativt anförande av bevisfakta som styrker tidigare obestyrkt konkurrerande rättsfaktum, eller genom att denne anför bevisfakta som strider mot den sökande partens rätts- och bevisfakta.⁵³

Ekelöf och Edelstam menar att innebörden av *bevis* i resningshänseende omfattar både *bevisfakta* och *bevismedel*, såväl som *rättsfakta*. Rättsfaktum som resningsgrund skulle enligt författarna kunna uppkomma exempelvis då nya uppgifter om den tilltalades straffbarhet tillkommer.⁵⁴ En problematik som enligt författarna skulle kunna uppstå om man godtar bevisfaktum men inte nytt bevismedel är att ett indicium som gått ouppmärksammat genom

⁵² Ekelöf m.fl. I, s. 42 f.

⁵³ Cars, s. 155.

⁵⁴ Ekelöf/Edelstam, s. 192.

rättegången men ändå därigenom blivit bevisat skulle kunna bli grund för resning. Denna ståndpunkt har Ekelöf själv hållit i en kritik mot Cars (Ekelöf ändrade uppenbarligen ställning i frågan sedan detta uttalande). Denna invändning verkar emellertid inte ta nyhetskravet i tillräcklig beaktning. Ett sådant indicium som är beskrivet ovan skulle sannolikt inte kunna åberopas i resningsansökan på den grund att det varit tillgänglig under den ursprungliga processen.⁵⁵

Begreppet *ny omständighet* torde enligt mig hänföra sig till ett eller flera nya *rättsfakta*. Ett sådant rättsfaktum kan exempelvis tänkas vara en senare tillkommen dom som genom sitt lagakraftvinnande och sedermera en resningsansökan upphäver eller ändrar den första domen.⁵⁶ Det är faller sig naturligt att en dom om att en bot förvandlats till fängelse kan resas om den föregående bötesdomen fått resning och ändrats.⁵⁷ Skulle fallet vara så att den senare domen får resning beviljad på grund av ny bevisning, kan den bevisningen i sig grunda resning även i det för sökanden aktuella fallet.⁵⁸ Det blir mer komplext om det i den senare processen inte förekommer nytt material och bedömningsfrågan är densamma som i första processen, och den andra processen likväl leder till en bedömning som inte är förenlig med den första. Logiskt sett måste i dessa fall resningsansökan grunda sig på rättens tillämpning av rättsregler alternativt dess bevisvärdering. Oriktig bevisvärdering finns idag inte som resningsgrund i svensk lag och oriktig rättstillämpning kan bara bli aktuellt om den uppenbart strider mot lag enligt resningsgrund 6.⁵⁹ Med det sagt finns exempel på fall där bevisvärdering till synes legat till grund för beviljad resning i brottmål till förmån för den tilltalade.⁶⁰

⁵⁵ Welamson/Munck, s. 206 med noter.

⁵⁶ Welamson/Munck, s. 207. Här åsyftas naturligtvis att det är den första domens laga kraft som upphävs, inte själva domen i sig.

⁵⁷ Se NJA 1946 B 1233 och NJA 1954 C 803.

⁵⁸ Se exempelvis NJA 1953 s. 309 och NJA 1957 C 635.

⁵⁹ Se avsnitt 2.2.6.

⁶⁰ Se exempelvis NJA 1938 s. 430 där A dömts för stöld och B för att ha köpt tjuvgodset av A. A överklagade ensam till hovrätten där han friades, varpå B begärde att underrättens avgörande mot honom skulle återbrytas, vilket beviljades på grund av A:s friande. Se även exempelvis NJA 1979 s. 417 som synes röra bevisvärdering. I detta fall framför HD förvisso att omvärdering skett efter omfattande muntlig bevisning redovisats, men det framgår inte hur denna bevisning uppnår nyhetskravet.

Begreppet *ny bevisning* torde enligt mig hänföra sig till *nytt bevisfaktum eller nytt bevismedel*. Jag ser det inte som syftesenligt med bakgrunden till resningsinstitutet att exkludera bevisfaktum som resningsgrund och bara godta bevismedel. Det skulle utgöra en alltför långtgående inskränkning i sanningsprincipen, som måste ses som kärnan i de bakomliggande skälen till resningsinstitutets existens. Som ovan diskuterat borde min synvinkel i vilket fall inte ställa upp ett problem då nyhetskravet inte uppfylls om bevisfaktum som redan ingått i en domstolsbedömning, om än ouppmärksammat, skulle återopas som resningsgrundande bevisning. Vidare är det orimligt att utesluta bevisfaktum som del av begreppet bevisning då detta skulle medföra konsekvensen att ett vittne (bevismedel) som hörts i den ursprungliga processen inte skulle kunna komma med nya uppgifter (bevisfakta) som resningsgrund.

Vad beträffar nya bevisfakta angående den tilltalades straffbarhet torde detta i mångt och mycket numera fångas upp av 58 kap. 2 § 5 p. RB om felaktig åldersbedömning. Sverige har inte något tillräknelighetsrekvisit i brottmål till skillnad från många andra rättsordningar (*insanity defense*), något som annars skulle utgöra en omständighet som ligger till grund för bristande straffbarhet.

Eftersom den av Ekelöf uppställda problematik som följer av att medge bevisfaktum som resningsgrundande bevisning knappast aktualiseras på grund av nyhetskravet, och att bristande straffbarhet inte blir aktuellt på grund av kodifiering i annan resningsgrund, kan frågan ställas vad som är vitsen med att godta bevisfakta som ny bevisning. Förutom det ovan nämnda om att ett och samma vittne kan komma med olika uppgifter vid olika tidpunkter, finns det enligt mig en poäng med att inkludera bevisfakta i begreppet bevisning ur perspektivet att sanningsprincipen måste bibehållas. Om domstolen inte godtar bevisfakta som ny bevisning är det hög risk att alltför många ärenden avvisas på orimliga grunder. Det finns mening i att i lagtolkningen lämna rum åt domstolars egna bedömningar, särskilt i prejudicerande instans. Det kan till synes vara överflödigt att inkludera bevismedel i begreppet bevisning. Anledningen till att jag gör detta emellertid är rimligt är exempelvis i de fall fler vittnen tillkommer i efterhand som tillför samma bevisfakta i målet som tidigare var känt. I det läget ökar den samlade beviskraften i den sökandes talan, trots att det egentligen endast tillkommit nytt bevismedel, inte nya bevisfakta.

Beträffande sakkunnigutlåtanden är det klart att nya utlåtanden som innehåller nya rön möjliggör resning. Det är mer ovisst i vilken utsträckning sakkunnigutlåtanden kan tillmätas betydelse i resningshänseende när de inte frambringar nytt material till processen. Huvudregeln är att det som framkommit i den ursprungliga processen inte kan åberopas som resningsgrund, även om den sakkunnige drar nya slutsatser.

Det finns emellertid fall där ett sakkunnigutlåtande som i sig inte innehåller något nytt material har ansetts utgöra grund för resning. HD har i NJA 1975 C 125 fastslagit att om det sker en ”systematisk och genomarbetad” analys av det redan kända materialet under särskilda förhållanden, så finns det möjlighet till resning. Särskilda förhållanden är exempelvis ny forskning.⁶¹ Detta förhållningssätt stödjer hur jag ovan menat att *ny* bevisning ska tolkas. En sakkunnig (bevismedel) ska kunna uppge olika uppgifter (bevisfakta) utan att den åberopande sidan ska oroa sig över vad som kan och inte kan godtas i resningsärendet.

3.3 Påverkan på utgången

Om resningsansökan syftar till att få till stånd ett frikännande, finns det inte särskilda krav på brottets beskaffenhet. Det kan alltså i princip röra sig om vilken typ av brottslighet som helst. Detta ska dock inte förstås som att vilken lindrande omständighet eller bevisning som helst kan ligga till grund för resning. Det krävs enligt lagtexten att det nya materialet skulle föranlett att *brottet hänförts under mildare straffbestämmelse*.

För att kunna åberopa fjärde punkten så räcker det inte med att den sökande skulle få en förmånligare utgång oavsett den utgångens beskaffenhet. Det är exempelvis inte tillräckligt att det framkommit förmildrande omständigheter. Annan brottsbeteckning eller mildare grad av brottsbeteckning krävs. Det är heller inte nog med att de nya omständigheterna skulle leda till en lindrigare dom på samma straffskala.⁶² Ett exempel från praxis på när rekvisitet ställts på sin spets kan hämtas ur NJA 1991 s. 592 då HD inte ansåg upphävande av

⁶¹ NJA 1975 C 125, se även Welamson/Munck, s. 206 f.

⁶² Fitger m.fl., kommentaren till 58 kap. 2 §.

ett genom dom meddelat utvisningsbeslut motsvara *en mildare straffbestämelse*.⁶³

3.4 Bevisvärdet av det nya materialet

Beviskravet för resning formuleras som att det ska kunna *göras sannolikt* att domstolen hade dömt annorlunda om det resningsgrundande materialet varit känt vid avgörandet. Beviskravet för resning hänför sig till hur resningsinstansen menar att den dömande instansen skulle bedömt saken, inte rättsfaktumet i sig. Detta till skillnad från hur begreppet beviskrav vanligtvis används. Beträffande resning hänförlig friande dom är det alltså inte tillräckligt att det görs sannolikt att den sökande är skyldig, då denna slutsats har beviskravet *bortom rimligt tvivel*. Kan den sökande endast få till stånd att visst rättsfaktum sannolikt föreligger där brottet i sig förutsätter ett högre beviskrav, hade det alltså inte varit sannolikt att den dömande instansen skulle bedömt saken annorlunda.

Oriktig bevisvärdering är i sig ingen resningsgrund. Det nya materialet måste åtminstone uppnå viss grad av bevisvärde. Det är emellertid komplicerat att ge ett generellt svar på hur detta bevisvärde ska bedömas. Komplikationen har till del sin grund i att det nya materialets bevisvärde måste sättas i relation till det i rätten redan förebragta. Rent logiskt leder detta till att ju mer övertygande den ursprungliga bevisningen är, desto högre krav ställs på bevisvärdet hos det nya materialet.

Resningsinstansen ska pröva det nya materialet utifrån hur den hypotiserar att den dömande instansen *skulle* dömt, men detta torde rimligtvis inte föranleda någon annan bedömning av materialet än den som resningsinstansen hypotiserar att den dömande instansen *borde* dömt. Resningsinstansen ska också, som huvudregel, utgå från hypotesen att det nya materialet var förebragt den dömande instansen redan vid den ursprungliga processen.⁶⁴

⁶³ NJA 1991 s. 592.

⁶⁴ Welamson/Munck, s. 212.

I vissa ansökningar ställer detta inte till några som helst problem, exempelvis när materialet är skriftligt och existerade redan vid domstolsprocessen men inte hade påträffats. Då är det enkelt att infoga det nya materialet i bedömningen utan vidare justeringar. I de flesta fall är det emellertid mer komplicerat än så. I de fall det nya materialet består av ett vittne som i efterhand vill väsentligen ändra sin utsaga, kan det rimligtvis inte vara så att resningsförfarandet ska grunda sig i hypotesen att vittnet redan i den ursprungliga processen uttalat sig så som hen nu i det senare skedet vill göra. Det faktum att vittnet ändrat sig måste ha verkan på bedömningen av det nya materialets beviskraft.⁶⁵ Det är heller inte meningen att resningsinstansen ska pröva saken genom att tänka sig att ändringen i materialet kom den dömande instansen till handa under processen, men likväl efter det att det ursprungliga materialet förebragts. För prövningen är det också väsentligt att ta i beaktning den tidsrymd som är aktuell mellan avgörandet och den nya vittnesutsagan.⁶⁶

Det ska föras fram att just omständigheten att det förflutit väldigt lång tid mellan ursprunglig och ny bevisning kan föranleda att beviljad resning i princip per automatik innebär en ändrad dom. Detta på grund av att den förflutna tiden har inneburit att den ursprungliga bevisningen tappat så pass mycket beviskraft att den inte kan anses mäta sig med den nya. Detta har framlagts av Welamson och Munck som ett argument emot resning snarare än för.⁶⁷ Här ska alltså enligt författarna värderingen av den nya bevisningen göras jämte den ursprungliga, *efter hur den ursprungliga värderats när den var ny*.⁶⁸

Jag själv anser inte att detta skulle utgöra ett särskilt beaktansvärt problem. Med tanke på att sannolikhetskravet i resning hänför sig till att den dömande domstolens sannolikhet att ändra sin bedömning av beviskravet *bortom rimligt tvivel*, finns det redan innan Welamson och Muncks resonemang mycket litet utrymme för att en beviljad resning inte skulle innebära ett ändrat avgörande: Om *bortom rimligt tvivel* utgör en ca 98 % säkerhet, och det ska göras *sannolikt* att den dömande instansen ändrar sin dom till denna säkerhet, så

⁶⁵ Se NJA 1950 s. 382, särskilt justitieråd Linds tillägg.

⁶⁶ Se exempelvis NJA 1986 s. 95.

⁶⁷ Se exempelvis Welamson/Munck, s. 213 och Bengtsson, s. 16.

⁶⁸ Welamson/Munck, s. 213.

finns det mycket lite utrymme för en beviljad resning som inte föranleder ett ändrat avgörande. Ställningstagandet att ny bevisning ska värderas jämte ursprunglig bevisning som om denna var ny kan föranleda en synnerligen svår bedömning för domstolen då det av naturliga skäl med tiden blir allt svårare att bedöma hur en annan domstol resonerat och värderat bevisning.

Detta problem försvåras av att domstolar tenderar att inte på ett adekvat sätt redovisa sin bevisvärdering och vad den grundar sig på i sina domskäl. En diskussion kan föras om förhållningssättet till denna fråga bör ändras beroende på vilken typ av bevismedel som är aktuellt. Det torde vara lättare att jämföra ny och gammal bevisning om de båda är skriftliga och existerade vid den ursprungliga processen. Problem lär emellertid uppstå när olika typer av bevismedel ska jämföras med tidsrymden dem emellan i beaktande. Menar Welamson och Munck att domstolen ska bedöma två muntliga vittnesutsagor som om de framkom samtidigt? I det fallet vinner den nya utsagan ingen trovärdighet just för att den är nyare. Detta är en konsekvens som enligt mig inte är helt lämplig – färsk bevisning torde som utgångspunkt ha större kraft än gammal.

3.5 Tilläggsregeln

Det finns möjlighet till resning även om inte alla de rekvisit som ovan framställts är uppfyllda. 58 kap. 2 § 4 p. RB innehåller nämligen även denna bisats:

Sedan en dom i brottmål har fått laga kraft får resning beviljas till fördel för den tilltalade om

[...]

... det med hänsyn till vad som åberopas och i övrigt förekommer finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har begått det brott som han eller hon har dömts för.

Bisatsen är fakultativ i förhållande till resterande innehåll i 58 kap. 2 § 4 p. RB.

Enligt processlagberedningen kan det i vissa ovanliga och grova fall vara av betydelse att nya omständigheter och bevisning kan orsaka beviljad resning även om de inte sannolikt skulle leda till en annan utgång i skuldfrågan, men att de likväl utgör grund för *tvivel*.⁶⁹

Professor Bertil Bengtsson framhåller svårigheten att särskilja fall där utgången sannolikt ändrats från fall där endast tvivelsmål om utgången föreligger, med tanke på det höga beviskravet i brottmål. Även betydande skiljaktigheter bland domarna i den ursprungliga processen skulle kunna utgöra delvis grund för att tilläggsregeln tillämpas. Det bör ytterligare understrykas regelns undantagskaraktär i det att den kan tänkas tillämpas i ”enstaka fall” enligt beredningen.⁷⁰ Till detta har Bengtsson även framhållit att omständigheten att det funnits skiljaktigheter i avgörandet i praxis inte har förekommit som grund för tillämpning av tilläggsregeln och att det därför inte kan anses tillmätas särskilt stor betydelse.⁷¹ Däremot synes det vara fallet att ju högre straffmätning i målet, desto liberalare kan tilläggsregeln tillämpas.⁷² Något att notera är att denna grovhet i brottet och dess betydelse när det kommer till tilläggsregelns tillämpning beror på i vilken grad skuldfrågan skulle kunna komma att ändras som resultat av resning. Om skuldfrågan inte skulle ändras på ett betydligt sätt, exempelvis om ett avgörande avser flera brott med en gemensam påföljd och resningen skulle kunna föranleda en lindring av endast ett av dessa brott, så kommer tilläggsregeln föga troligt att tillämpas. Detta även om brotten i fråga är av allvarlig art.⁷³

Det finns exempel där HD tillämpat tilläggsregeln utan att faktiskt förklara grunderna till detta, alltså vad de synnerliga skälen är.⁷⁴ Som Welamson och Munck påpekar finns skäl till att vara försiktig i rättsfallsanalysen när det angår tilläggsregeln då det ännu inte finns rikligt med praxis och där det dessutom förekommer fall där HD inte tydligt lägger fram sitt resonemang.⁷⁵ De

⁶⁹ SOU 1938:43 s. 575.

⁷⁰ Bengtsson, s. 6, 9; SOU 1938:43 s. 74, 575.

⁷¹ Bengtsson, s. 14.

⁷² Jfr Alexanderssons yttrande i NJA 1938 s. 653. Se även Bengtsson, s. 15.

⁷³ Se exempelvis NJA 1987 s. 533.

⁷⁴ Se exempelvis NJA 1980 s. 550.

⁷⁵ Welamson/Munck, s. 214.

resonerar vidare att HD eventuellt valt detta tillvägagångssätt när de anser att det sedvanliga sannolikhetskravet i och för sig är uppfyllt, men inte vill blotta hur de anser att utgången av målet ska falla efter resning. Samma författare riktar viss kritik mot detta förfarande då det för det första inte uppfyller HD:s uppdrag som prejudicerande instans, och för det andra att det kan medföra att tilläggsregeln tillämpas alltför ofta och närmast ses som en huvudregel.⁷⁶ Detta kommer på ett mer ingående sätt analyseras i rättsfallsanalysen i avsnitt 8.

⁷⁶ Welamson/Munck, s. 214 f.

4 Särskilt om ursäktsrekvisitet i 58 kap.

3 § 2 st. RB

När det gäller resningsansökan *till nackdel för den tilltalade* finns ett så kallat *ursäktsrekvisit* i 58 kap. 3 § 2 st. 2 p. RB:

Resning enligt första stycket 2 eller 3 får beviljas endast om

[...]

sökanden gör sannolikt att han eller hon inte vid den rätt som har meddelat domen, eller genom att överklaga domen, har kunnat åberopa omständigheten, beviset eller utredningen eller han *eller hon annars har haft giltig ursäkt att inte göra det.*⁷⁷

En parts underlåtenhet att framföra ny bevisning eller omständighet medför i regel att möjligheten till resning på grund av denna bevisning eller omständighet går förlorad. Det nya materialet förutsätts *komma i dagen* först efter det att dom vunnit laga kraft, något som beredningen påminner om i motiven till detta stycke.⁷⁸

I de fall materialet är nytt i den mening att det inte åberopats i rätten innan, men inte nytt i den mening att det inte fanns till vid den ursprungliga processen, måste den sökande parten visa giltig ursäkt för att hen inte redan använt sig av det. Resning kan härigenom beviljas om den sökande parten inte rimligen kunnat förväntas haft kännedom om det nya materialet, exempelvis om det visar sig vara särskilt svårt att få kännedom om.⁷⁹ Det sägs inte mycket mer än detta i beredningen, mer än med tillägget att ursäktsrekvisitet inte på några sätt undanröjer sådana hinder för framläggande av material som föreskrivs i andra delar av RB, exempelvis 43 kap. 10 § om förhållande av rättegång och liknande.⁸⁰

⁷⁷ Notera att lagtexten hänvisar till ”2 eller 3” snarare än fjärde punkten. Andra punkten 3 § motsvarar fjärde punkten 2 §.

⁷⁸ SOU 1938:44, s. 574.

⁷⁹ SOU 1938:44, s. 574.

⁸⁰ SOU 1938:44, s. 574.

Anledningen till ursäktsrekvisitets stränghet är att parterna inte ska undvika att processa så aktivt och effektivt de kan, enbart för att de kan förlita sig på att få till en ändring av domen i efterhand.⁸¹

Även om beredningen inte ger en särskilt ingående förklaring till grunderna för ursäktsrekvisitet, så finns viss ledning att hämta ur praxis. HD har påpekat att begreppet *giltig ursäkt* återfinns på fler ställen i RB, och att innebörden skiftar inom balken.⁸² Frågan synes bedömas olika i dispositiva mål jämfört med indispositiva. I ett mål om faderskap beslutade HD att bevilja resning till fadern efter det att han framfört att han alltid antagit att han inte var fader och därför inte lämnat något blodprov till undersökning.⁸³ Här försummade alltså fadern först att ge blod, något som skulle utgjort bevisning i målet, men domstolen ansåg att han har haft giltig ursäkt till detta och därför kunde få resningen beviljad enligt ursäktsrekvisitet. Utöver beviljandet förklarade inte HD sitt resonemang vidare.

Det som är sagt här ovan verkar åskådliggöra en viss godtycklighet, eller åtminstone osäkerhet, i HD:s bedömning av ursäktsrekvisitets tillämplighet, inte minst när det kommer till brottmål, där praxisen lyser med sin frånvaro. Längre ned i uppsatsen analyseras ett av dessa fall och hur ursäktsrekvisitet förhåller sig till ettårsregeln och olika principiella dilemman.⁸⁴

Welamson och Munck påpekar att redan det faktum att det inte finns uppställt något ursäktsrekvisit för resningsärenden till *fördel* för tilltalad tyder på att målets beskaffenhet är av vikt för bedömning av rekvisitets tillämpning.⁸⁵ De bekräftar också att det inte står riktigt klart, ens med vägledning av praxis, hur rekvisitet ska tillämpas. Detta inte minst med tanke på att det verkar göras

⁸¹ Ekelöf/Edelstam, s. 182. Det finns emellertid undantag till detta i NJA 1980 s. 19 där ett aktiebolag beviljades resning på grund av grunden för domen ogiltigförklarades innan laga kraft vunnits, detta trots att bolaget underlåtit att framföra detta genom ordinarie rättsmedel. Detta kan ställas mot NJA 1983 s. 685 där C i ett konkursärende hade skönstaxerats ett för stort belopp, men eftersom han underlåtit att ta upp detta genom ordinarie rättsmedel ansåg HD inte att resning kunde grundas på detta. Vidare har HD ansett att ursäktsrekvisitets krav bör kunna sättas lågt i stämpelskatteärenden, NJA 1997 s. 24.

⁸² NJA 1989 s. 843.

⁸³ NJA 1965 s. 417.

⁸⁴ Se avsnitt 7.2 och 7.3.

⁸⁵ Welamson/Munck, s. 215.

annorlunda i indispositiva och dispositiva mål samt till fördel respektive nackdel för den tilltalade. Exempelvis finns det i skrivande stund inte några kända exempel på att rekvisitet kommit till användning i indispositiva tvistemål.⁸⁶ Det finns dessutom röster inom rättsvetenskapen som inte är överens om hur de olika värdena, sannings- respektive orubblighetsprincipen, ska vägas mot varandra i ursäktssammanhang.⁸⁷ Det finns alltså både principiella grunder och beslut som talar för ett liberalt respektive strängt tillämpande av rekvisitet och vidare diskussion och slutsatser kommer dras längre fram i uppsatsen.⁸⁸

⁸⁶ Welamson/Munck, s. 215.

⁸⁷ Welamson/Munck, s. 2015. Jfr Cars, s. 174 ang. att resning till nackdel för tilltalad bör innebära en strängare tillämpning av rekvisitet än dess motsats.

⁸⁸ Se bland annat avsnitt 7.3.2 och 9.

5 Särskilt om ettårsfristen i 58 kap. 4 § 2 st. RB

Vid resningsansökning till förmån för den tilltalade finns det ingen tidsbegränsning för ansökan att inkomma till resningsinstitutet. Beträffande resningar till nackdel för den tilltalade finns det emellertid en frist på *ett år från att den nya omständigheten eller bevisningen kommit till den sökande partens vetskap*. Lagrummet är 58 kap. 4 § 2 st. RB:

Ansökan om resning i tvistemål på grund av något sådant förhållande som avses i 1 § första stycket 1, 2 eller 3 *samt ansökan om resning i brottmål till men för den tilltalade skall göras inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökningen grundas på* [min kursivering]. [...]

Det första som bör dissekteras är begreppet *kännedom*. Det går inte enbart ur lagrummet att utröna till vilken grad den sökande ska ha känt till omständigheten för att tidsfristen ska börja löpa. Sökandens vetskap om den nya informationen kan mycket väl bero på utomstående faktorer som sökanden inte själv har kontroll över.⁸⁹ Enligt Cars står det klart att det gäller *fullständig kännedom* om den nya informationens existens och inte enbart en misstanke från sökandens sida.⁹⁰

Vidare menar Cars att det rimligen är den sökande parten själv som ska ha kännedom och att det därmed inte vara ombudets eventuella kännedom som åsyftas, då det knappast kan ankomma på ombudet att tillvarata sin före detta klients intressen efter avslutat uppdrag.⁹¹ I en mening nämner Cars kort att det i vissa fall finns anledning att utgå från den tidpunkt då den sökande *insett vikten av viss bevisning*, även om hen sedan tidigare haft kännedom om bevisets existens. Cars framför ingen vidare vägledning eller exemplifiering på

⁸⁹ Cars, s. 232.

⁹⁰ Cars, s. 233. Här hänvisas till norska rättsfallet NRt 1934 s. 344 och resoneras kring hur det inte borde vara någon skillnad i tidsbedömningen om så sökanden har varit slarvig, likgiltig eller till och med medvetet undvikit att ”uppnå kännedom”.

⁹¹ Cars, s. 233.

vilka fall som kan åsyftas här, utan hänvisar till att domstolen får bedöma i det enskilda fallet utifrån målets och resningsgrundens beskaffenhet och sökandens kvalifikationer.⁹² Denna tolkning är en analogi av ursäcksrekvisitet och kommer analyseras mer ingående i avsnitt 7.2.2.

⁹² Cars, s. 233.

6 Bevisteori

6.1 Allmänt om bevisteori

Det finns ett antal konkurrerande bildningsskolor beträffande bevisvärdering. Det är därför av värde att kort vidröra ett antal olika bevisvärderingsmetoder innan en djupare redogörelse för Bayesiansk metod för bevisvärdering görs – den metod som är av störst vikt för framställningen.

De olika metoderna (eller teorierna) kan kategoriseras i följande led: en bevisteori kan vara antingen *deskriptiv* eller *normativ*. Samma metod kan sedan vara antingen *atomistiskt* eller *holistiskt*. En atomistisk metod kan vara antingen *kvantitativ* eller *kvalitativ*.⁹³

Deskriptiv metod skiljer sig från *normativ* metod i det att den deskriptiva metoden beskriver hur rättstillämparen värderar bevisning i praktiken, medan den *normativa* metoden söker svara på hur rättstillämparen *bör* värdera bevisning. Den deskriptiva metoden *story model* som växte fram under 1980- och 1990-talet går ut på att rättstillämparen ser redogörelserna i förhandlingen som berättelser, och den berättelse som passar bäst in på den framlagda bevisningen är den vinnande.⁹⁴ En *normativ* bevisteori ämnar se till att bevisvärderingen efterlever vissa ideal. Dessa kan vara exempelvis upprätthållande av sanningsprincipen och att värderingen är matematiskt korrekt. Slutsatsen av detta är att en invändning att en viss bevisteori inte stämmer överens med verkligheten är förstörande för en deskriptiv metod, men irrelevant för en *normativ*. Bayesiansk metod är *normativ*.⁹⁵

Efter uppdelningen i deskriptiva respektive normativa metoder distingeras teorierna utifrån om de är *atomistiska* eller *holistiska*. En atomistisk teori fungerar på så sätt att den bryter ned åklagarens gärningsbeskrivning i så kallade delteman för att sedan värdera varje bevisfakta enskilt, varefter värderingarna

⁹³ Dahlman, s. 20.

⁹⁴ Dahlman, s. 21. En snarlik variant av denna teori är den så kallade *scenario model* där domaren anses bedöma om ”berättelsen” är ”förankrad” i åklagarens bevisning.

⁹⁵ Dahlman, s. 21.

sammanställs.⁹⁶ En holistisk metod spjälkar inte upp gärningsbeskrivningen utan gör en samlad bedömning av de fakta som framställts. Förhållandet mellan atomistiska och holistiska bevismetoder är inte binärt, utan snarare befinner de sig på en skala där vissa teorier är mer atomistiska eller holistiska än andra. Det ska även noteras att det är obetydligt om en teori är deskriptiv eller normativ för bedömningen om den är atomistiskt eller holistisk. Bayesiansk metod är atomistisk.⁹⁷

De atomistiska teorierna kategoriseras i antingen *kvantitativa* eller *kvalitativa* teorier. Kvantitativa teorier kännetecknas av att den kraft som tillmäts viss bevisning formuleras i en siffra som ska representera sannolikheten. Kvalitativa metoder använder sig inte av matematik och formuleras inte som en slutgiltig siffra. Diesens hypotesprovningmetod är exempel på kvalitativ metod. Bayesiansk metod är kvantitativ.⁹⁸

I svensk rätt och bevislitteratur är atomistiska metoder härskande. Även processlagberedningen har gjort en ansats till att fasa ut holistiska metoder med formuleringen att det inte är tillåtet att fatta beslut på grundval av ”totalintrycket av det föreliggande materialet”.⁹⁹ Inom svensk bevisvärdering under 1970- och 1980-talet växte två rivaliserande metoder fram: *temametoden* och *bevisvärde-metoden*. Temametoden går ut på att domaren ska bedöma hur sannolikt det är att bevisemat föreligger givet den framlagda bevisningen. Bevisvärde-metoden handlar istället om att bedöma sannolikheten för bevisningen i förhållande till bevisemat. Metoderna sorteras båda som atomistiska metoder.¹⁰⁰ Under 1990-talet framlade Christian Diesen den så kallade *hypotesprovning-metoden* som går ut på att domaren ska jämföra gärningsbeskrivningen med uppställda alternativa gärningsbeskrivningar för att utröna hur väl den framförda beskrivningen når upp till beviskravet jämfört med de uppställda alternativen. För att kunna döma ska samtliga alternativa

⁹⁶ Se avsnitt 6.2.4 om delteman.

⁹⁷ Dahlman, s. 24.

⁹⁸ Dahlman, s. 31.

⁹⁹ SOU 1938:44 s. 378. Se även NJA 2015 s. 702, även kallat *Balkongfallet*, där bevisvärderingens atomistiska natur understryks.

¹⁰⁰ Dahlman, s. 26.

beskrivningar kunna elimineras ("bortom rimligt tvivel").¹⁰¹ Även denna metod är atomistisk.

En motståndare till den atomistiska bevisteorin är professor Ronald Allen som menar att bevisvärderingen ska ske som en typ av normativ berättelsemetod; domaren ska göra värderingen utifrån att gärningsbeskrivningen ses som en berättelse och att den ska bedömas i sin helhet för att sedan jämföras med den tilltalades gärningsbeskrivning och på så sätt utröna vilken av dem som är mer plausibel.¹⁰²

Sammanfattningsvis kan fastställas att det finns en mängd olika bevisteorier från olika bildningsskolor. Det som framför allt är av vikt för denna framställning är att Bayesiansk bevisteori är *atomistisk* och *kvantitativ*; den behandlar olika bevisning enskilt innan den slår samman dem, och den är helt baserad på matematik och formeln Bayes teorem. Bayesiansk bevisteori redogörs för närmre nedan.

6.2 Bayesiansk bevisteori

6.2.1 Likelihoodkvoten

Bevisföring i brottmål sker genom att bevisning läggs fram till stöd för en tes. Inom bevisvetenskap kallas omständigheterna *evidens* (E), och det som får stöd kallas *hypotes* (H). I brottmål ersätts dessa termer med *bevisfakta* (F) respektive *bevistema* (T). Den förmåga F har att ge stöd åt (öka sannolikheten för) T utgör F:s beviskraft.¹⁰³ Det är ur ett terminologiperspektiv viktigt att framföra att begreppen *bevisvärde* och *beviskraft* inte är synonyma. Dahlman formulerar det enligt följande:

”Bevisvärde är sannolikheten för att bevisfaktumet har orsakats av bevistemat. Beviskraft är den förmåga som ett visst bevisfaktum har att öka sannolikheten för bevistemat.”¹⁰⁴

¹⁰¹ Diesen (2015), s. 266.

¹⁰² Allen, s. 606.

¹⁰³ Dahlman, s. 66.

¹⁰⁴ Dahlman, s. 67.

Notera att begreppet bevisvärde söker representera ett *orsakssamband* mellan bevisstema och bevisfakta, medan beviskraft ämnar kasta ljus på *sannolikhetsförhållandet* mellan bevisfakta och bevisstema. Inom Bayesiansk bevisteori används begrepp som *likelihoodkvot* och *bayesfaktor*. Dessa är båda synonymmer med *beviskraft*.

Beviskraften för ett visst F kan kallas likelihoodkvoten, och ser ut så här:

$$\text{Beviskraft} = \frac{P(E|H)}{P(E|\sim H)}$$

I text skulle likelihoodkvoten kunna uttryckas som följande: *kvoten av sannolikheten för sann positiv och sannolikheten för falsk positiv*.

6.2.2 Bayes teorem

Beviskraften hos ett visst bevisfaktum (F) är dess förmåga att öka sannolikheten för att bevisstemat (T) föreligger. Detta kan visualiseras genom att tänka att sannolikheten befinner sig på en skala mellan 0 och 1. Vid 0 är det 0 % sannolikhet att T föreligger, och vid 1 är det 100 % säkert att T föreligger. När ett F läggs fram som stödjer T förskjuts punkten på skalan närmre 1. Ju högre beviskraft hos F, desto längre förskjuts punkten på skalan. Sannolikheten för T innan ställning tas till F kallas för sannolikheten *ex ante* och sannolikheten för T efter att ställning tas till F kallas för sannolikheten *ex post*. I det fall det finns flera F (vilket är de allra flesta fall) så är alltså sannolikheten för T *ex post* F_1 samma sak som sannolikheten för T *ex ante* F_2 . Det är viktigt att hålla isär *ex ante* och den så kallade *ursprungssannolikheten*, alltså hur sannolikt T är innan något F framlagts.¹⁰⁵

Ursprungssannolikhet är den sannolikhet temat har innan bevisning lagts fram. Det är något känsligt att fastställa ursprungssannolikheten då det kräver en referenspunkt, exempelvis en bestämd befolkning i en stad eller ett slutet rum i vilket det går att fastställa hur många personer befinner sig. En vanlig ursprungssannolikhet att börja med är 1 %, alltså 1/100.¹⁰⁶ Att bestämma

¹⁰⁵ Dahlman, s. 82 f.

¹⁰⁶ Dahlman, s. 113 ff.

ursprungssannolikhet är som sagt inte en helt enkel uppgift men av syftesskäl kommer detta inte diskuteras i vidare detalj i denna framställning.

Hur långt på skalan mellan 0 och 1 ett visst F förskjuter punkten kan räknas ut med hjälp av *Bayes teorem*. Finns ett känt värde på beviskraften och en sannolikhet ex ante kan med hjälp av teoremet sannolikhet ex post räknas ut.

Bayes teorem kan ställas upp på ett par olika sätt med samma resultat. I denna sammanställning används den så kallade *oddsbaserade* varianten: Anta att det finns ett antal fall med identisk bevisning. För att räkna ut oddsen för att ett visst T från detta urval är sant måste kvoten av antalet fall där T föreligger (T) och antalet fall där T inte föreligger ($\sim T$) tas fram. Låt här totala antalet fall där T föreligger vara n och det totala antalet fall där T inte föreligger vara m :

$$Odds = \frac{n}{m}$$

Detta kan uttryckas som att oddsen är *kvoten för sannolikheten att bevistemat är sant och sannolikheten för att bevistemat är falskt*.¹⁰⁷

Bayes teorem i oddsvarianten ser ut som följer:

$$Bayes\ teorem: \frac{P(T)}{P(\sim T)} \times \frac{P(F|T)}{P(F|\sim T)} = \frac{P(T|F)}{P(\sim T|F)}$$

Teoremet består av tre kvoter. Den första beskriver sannolikheten ex ante att T föreligger över sannolikheten ex ante för att T inte föreligger. Denna kvot kallas *bevistemats odds ex ante*. Värt att notera är att dessa två värden är komplementärer, tillsammans blir de alltså alltid 1 (100 %). Den andra kvoten är likelihoodkvoten och illustrerar F:s beviskraft i förhållande till T. Den tredje kvoten beskriver sannolikheten för T ex post över sannolikheten för $\sim T$ ex post, alltså *bevistemats odds ex post*. Även dessa summor är

¹⁰⁷ Dahlman, s. 84.

komplementära.¹⁰⁸ Kortfattat kan alltså sägas att *bevistemats odds ex ante multiplicerat med beviskraften blir bevistemats odds ex post.*

6.2.3 Flera bevisfakta

6.2.3.1 Samverkande bevisning

Flera olika bevisfakta (F) som stödjer samma bevistema (T) utan att ha en direkt koppling sinsemellan kallas *samverkande bevisning*. Här krävs att tillämparen tar hänsyn till alla F i en sammanlagd bevisvärdering. Den bevisning som går emot T kallas *motverkande bevisning* och tillämparen ska även här göra en sammanräkning av beviskraften i de olika motverkande F i jämförelse med samverkande F.¹⁰⁹

Ett klassiskt exempel på samverkande bevisning är flera vittnesmål (bevisfakta), här F_1 och F_2 , som vart och ett stödjer bevistemat. Det måste utredas om dessa vittnen är *oberoende* av varandra. Oberoende bevisfakta betyder att sannolikheten för ett sant positivt utfall eller falskt positivt utfall av F_2 inte påverkas av förekomsten av F_1 . Alltså, om bevistemat är att en penna är av blyerts och F_1 uppger att den är av blyerts (sann positiv) ska inte detta ha påverkat F_2 att i sin tur uppge samma sak (sann positiv). Vice versa, om pennan faktiskt är av bläck men F_1 likväl uppger att den är blyerts (falsk positiv), ska inte detta påverka F_2 's utsaga. Detta oberoende kan bara säkras genom att F_2 inte känner till F_1 's vittnesmål. Om inte detta föreligger är *beviskraften hos F_2 inte oberoende av F_1* .¹¹⁰

För *oberoende samverkande bevisning* är beviskraften enkel att räkna samman. Beviskraften hos F_1 multipliceras med beviskraften hos F_2 .¹¹¹ I och med att varje bevisfakta multipliceras med varandra och det inte sällan rör sig om fler än två fakta, blir det snabbt tydligt att den sammanlagda beviskraften hos samverkande bevisning kan bli mycket hög. Att ha detta med sig fortsättningsvis i uppsatsen är värdefullt då samverkande bevisning ofta

¹⁰⁸ Dahlman, s. 86.

¹⁰⁹ Dahlman, s. 174.

¹¹⁰ Dahlman, s. 175.

¹¹¹ Dahlman, s. 175.

undervärderas av domstol. Varje enskilt bevisfaktum kan ha låg beviskraft men i kombination med varandra blir kraften stor. Underskattningen av samverkande bevisning är ett vanligt tankefel gällande fall med flera olika bevisfakta med låg enskild beviskraft. Det är lockande att dra slutsatsen att beviskravet inte rimligen skulle kunna uppfyllas när det bara finns svag bevisning, men som matematiken visar kan beviskraften dramatiskt höjas när samverkande bevisning värderas på ovan beskrivna vis.¹¹² Just detta scenario var fallet i Malinmordet, vilket jag återkommer till i avsnitt 8.4 för vidare analys.

6.2.3.2 *Motverkande bevisning*

Motverkande bevisning är motpolen till samverkande. Om F_1 stödjer hypotesen T och F_2 stödjer hypotesen $\sim T$ så är F_2 motverkande bevisning i förhållande till F_1 . Notera det inverterade förhållandet mellan F_1 och F_2 när det kommer till T nedan:

$$\text{Beviskraft } F_1 \text{ för } T = \frac{P(F_1|T)}{P(F_1|\sim T)}$$

$$\text{Beviskraft } F_2 \text{ för } \sim T = \frac{P(F_2|\sim T)}{P(F_2|T)}$$

Den sammantagna effekten av motverkande bevisning tas fram genom *kvoten av beviskraften för F_1 och beviskraften för F_2* .

Likt samverkande bevisning är det vanligt att underskatta motverkande bevisnings inverkan på den slutgiltiga beviskraften. Tack vare att bevisningen divideras med varandra snarare än subtraheras från varandra, så får en relativt svag motbevisning stor inverkan på den ursprungliga bevisningen.¹¹³

6.2.3.3 *Ej oberoende bevisning*

Ej oberoende bevisning har kort redogjorts för.¹¹⁴ Skolboksexemplet på detta är två ögonvittnen som pratat med varandra och därav riskerar att påverka

¹¹² Dahlman, s. 179.

¹¹³ Dahlman, s. 184.

¹¹⁴ Se avsnitt 4.2.3.1.

varandras utsagor. I dessa fall räcker det inte med att multiplicera beviskrafterna i respektive bevisfakta.¹¹⁵

För att förklara hur bevisvärderingen ska utföras med ej oberoende bevisfakta är det lämpligt att använda sig av vittnesexemplet. V_1 har angett F_1 och V_2 har angett F_2 . Det första steget är att undersöka beviskraften i varje F för sig, som om de vore det enda F . Likelihoodkvoten används alltså på båda F utan justering. I steg två skiljer sig metoden från hur man beräknar oberoende bevisnings sammanställda beviskraft. V_1 har pratat med V_2 och sagt vad hen anser om bevisemat, och det kan därför inte uteslutas att V_2 blivit påverkad av detta i sin egen utsago. F_2 :s beviskraft måste räknas ut givet att V_2 påverkats av V_1 när V_1 anger att bevisemat är sant. Detta ska göras i ”båda riktningar”, alltså både sann positiv och falsk positiv för F_2 givet att V_1 ger stöd åt T .

För att använda sig av exemplet med bläckpennan kan sägas att det faktum att V_1 säger att pennan är av blyerts ska inte påverka V_2 till att säga att pennan är av blyerts. Detta oberoende av om pennan faktiskt är av blyerts eller inte, så länge bevisemat är att pennan är av blyerts.

Ekvationerna för ej oberoende bevisning ser ut som följer:

$$\text{Sann positiv för } F_2 = P(F_2|T \& F_1)$$

$$\text{Falsk positiv för } F_2 = P(F_2|\sim T \& F_1)$$

Hypotisera att V_1 :s inverkan på V_2 :s uttalande är så pass stort att om V_1 anger att T stämmer och T faktiskt stämmer (sann positiv) så kommer V_2 med 100 % sannolikhet också ange att T stämmer. I den ”andra riktningen”, om V_1 anger att T stämmer men T i själva verket inte stämmer (falsk positiv), påverkas V_2 till den grad att det är 25 % sannolikhet att även V_2 anger att T stämmer. Det tredje steget är att ta kvoten av dessa sannolikheter, vilket ger oss 4. Detta ska inte förstås som att den samlade beviskraften är 4, utan att F_2 :s

¹¹⁵ Dahlman, s. 186

beviskraft är 4. F_2 :s beviskraft multipliceras sedan med F_1 :s ursprungliga beviskraft för att få fram den slutgiltiga, sammanvägda beviskraften.¹¹⁶

Anledningen till att man tar hänsyn till F_1 när man beräknar F_2 men inte till F_2 när man beräknar F_1 är enkel och praktisk: F_1 :s kraft gentemot T beräknas innan F_2 :s. Om F_2 :s beviskraft hade beräknats först hade det helt enkelt gått till så att F_1 :s beviskraft fått bero av F_2 . I vilken ordning olika F beräknas har ingen betydelse för det slutgiltiga beviskravet rent matematiskt. I regel beräknar man beviskraften i den ordning bevisfaktan framkommit i målet.¹¹⁷

I fall där vittnen inte bara varit påverkade av varandra utan faktiskt lagt upp hur de under vittnesmålet ska återge händelseförloppet, beror V_2 :s uttalande till 100 % av V_1 :s uttalande. Resultatet blir att beviskraften hos F_2 är 1, alltså helt värdelös (F_1 multiplicerat med $1 = F_1$).¹¹⁸

Som märks är utgångspunkten alltid ansatsen till att koka ner saker och ting till ett siffervärde. När detta siffervärde ska tas fram finns risk att det görs ett antagande om att alla människor är lika rationella (eller irrationella) och därför påverkas lika av varandra. Det finns i realiteten ingen naturlag som säger att V_1 skulle bli lika påverkad av V_2 :s utsaga som V_2 blir av V_1 :s utsaga. Vidare är det inte helt oproblemiskt att anta att påverkan mellan vittnen föreligger enbart på den grund att de har haft någon typ av kontakt inför vittnesmålet. Enbart det faktum att två vittnen har samtalat torde inte per automatik innebära att de har påverkats av varandra. Det är inte säkert vad detta samtal har handlat om eller vittnenas personliga förhållande. Jag anser att det är viktigt att belysa denna risk vid bevisvärdering och vikten i att alltid iaktta försiktighet vid eventuella antaganden.

6.2.4 Delteman

Bevistemat i en gärningsbeskrivning är det som åklagaren slutligen vill föra bortom rimligt tvivel. För att nå dit krävs ett eller flera bevisfakta som stödjer

¹¹⁶ Dahlman, s. 186.

¹¹⁷ Dahlman, s. 187.

¹¹⁸ Se Dom i Luleå tingsrätt 2016-03-09, B 75–16 där detta resonemang lades fram. Där drog rätten slutsatsen att de båda vittnenas berättelser skulle ses som en och samma, i och med att den andres saknade beviskraft.

bevistemat. I de flesta fall finns det även så kallade *delteman* mellan bevisfaktan och bevistemat. Ett deltema är en omständighet som åklagaren måste visa föreligger för att sedan kunna använda sig av denna omständighet som bevisfakta gentemot det huvudsakliga bevistemat.

Detta ska inte förstås som att ett bevisat deltema är en garanti för att huvudtemat (slutgiltiga bevistemat) föreligger. Delteman fram till huvudtemat bildar en så kallad *beviskedja*, med bevisfakta infogad som stöd åt delteman och huvudtemat. Inför varje deltema uppstår en viss oklarhet, eller *utrymme för tvivel*, som försvararsidan givetvis vill utvidga så mycket som möjligt. Ju längre beviskedjan är, desto mer tvivel uppstår naturligt.¹¹⁹ Detta följer av att det sällan finns någonting av bevisrättsligt värde i en rättegång är som är 100 % säkert, så kallade *notoriska* eller *allmänt veterliga fakta*.

Det går i teorin att infoga i princip hur många delteman man vill i en beviskedja och på så sätt dela upp händelseförloppet i så små moment man vill. Exempelvis kan en beviskedja se ut som följer:

F: Skoavtryck som matchar den anklagades hittas på brottsplatsen →

T₂: Den anklagade var på brottsplatsen →

T₁: Gärningsbeskrivningen stämmer

T₁ är här huvudtemat och T₂ är deltemat som T₁ beror av. Den anklagade kan omöjligt ha begått brottet om hen inte befunnit sig på brottsplatsen. F är bevisfaktumet som stödjer T₂. I denna enkla beviskedja finns det plats att tillföra ytterligare delteman, exempelvis att skoavtrycket måste uppvisa ytterligare likheter med den anklagades skor för att styrka T₂, exempelvis att avtrycken har samma förslitningar. För att göra plats för denna osäkerhet kan ett nytt deltema infogas. Det nya deltemat T₃ ger utrymme till tvivel om det måste vara den anklagades skor som avsatte avtrycket; det kan lika gärna vara ett annat par av samma modell. Istället för att F i första hand ger stöd åt T₂ ger det nu i första hand stöd åt T₃. Här har nya T₃ skapat ett nytt moment i beviskedjan som ger upphov till osäkerhet kring F:s egentliga styrka.¹²⁰

¹¹⁹ Dahlman, s. 206.

¹²⁰ Jfr. Dahlman, s. 206.

F: Skoavtryck som matchar den anklagades hittas på brottsplatsen →

T₃: Det var den anklagades skor som avsatte avtrycket →

T₂: Den anklagade var på brottsplatsen →

T₁: Gärningsbeskrivningen stämmer.

Som nu illustrerat är verkligheten inget hinder för hur många delteman som kan fogas in i en beviskedja så länge ingenting är bevisat bortom rimligt tvivel. Av praktikalitetsskäl är det en sund idé att skala bort de delteman som alltför låg sannolikhet ej föreligger.¹²¹

Ett oförsiktigt uteslutande av delteman för ofta med sig att tillämparen över-skattar den befintliga bevisningen i och med att de ytterligare oklarheterna inte uppkommer. *Ju längre kedja, desto fler oklarheter.* Detta uppmärksammas av både Dahlman och Ekelöf som understryker att tankefelet uppstår när alltför mycket uppmärksamhet riktas mot det sista ledet i beviskedjan innan bevistemat. Samtliga länkar i kedjan har formellt sett lika betydelse, något som blir tydligt i en matematisk uppställning.¹²²

6.2.5 Bayesianska nätverk

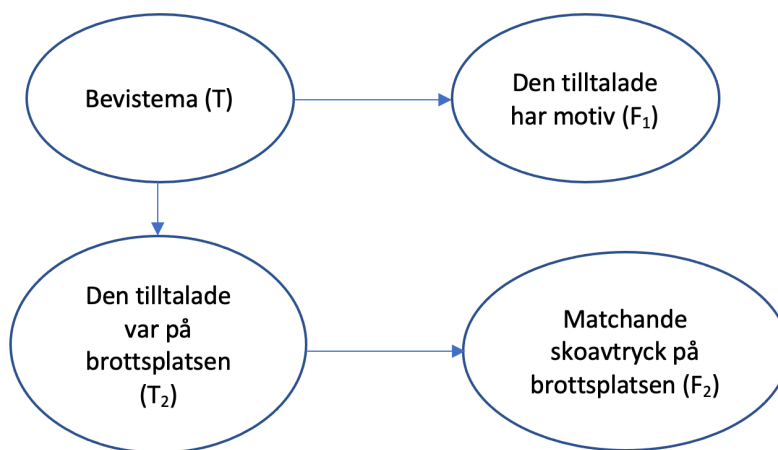
Det som nu sagts i avsnitt 0 om bevisteori i allmänhet och Bayesiansk bevis-teori i synnerhet är grunden för vetenskapen och resonemanget bakom bevis-värdering ur ett matematiskt perspektiv. Sättet på vilket bayesiansk sannolik-hetslära omsätts i praktiken är genom så kallade *bayesianska nätverk*. Ett bayesianskt nätverk illustrerar på ett plan hur olika bevisfaktum och delteman hänger samman, vilken kraft som tillmäts bevisfaktan och hur detta påverkar delteman och bevistemat. Ett nätverk är uppbyggt av *noder* som uttrycker faktan och temat, och *pilar* som visar vilket förhållande noderna har till varandra.

Länkarna representerar kausalförhållandet mellan noderna, och illustreras av pilar som går i riktningen *hypotes → evidens*. Detta förhållande är enkelt att förhålla sig till när det kommer till sedvanlig spårbevisning, men uppställer

¹²¹ Dahlman, s. 206.

¹²² Dahlman, s. 208 ff.; Ekelöf m.fl. IV, s. 143.

komplikationer vid betingelsebevisning.¹²³ I och med att betingelsebevisningens förhållande till temat är motsatt det från spårbevisning, är det lätt att göra felet att illustrera detta som följande: *betingelse* → *tema* och *tema* ← *spår*. Detta är felaktigt då ett Bayesianskt nätverk i bevisvärderingssyfte inte har som mål att klarlägga ett händelseförlopp i kronologisk ordning, utan snarare hur en tillämpare bör tänka när hen förhåller sig till fakta och tema. I ett nätverk görs alltså ingen skillnad på spår och betingelse utifrån hur de förhåller sig till temat.¹²⁴ Nedan är ett enkelt nätverk som utgår från det hypotetiska scenariot i avsnitt 6.2.4 med ett tillägg om motiv som bevisning för att illustrera sannolikhetsrelationen även vid betingelsebevisning:

När ett nätverk byggs tillmäts varje nod en sannolikhetsstabell som visar hur stor sannolikheten är mellan 0 och 1 att den givna noden är sann eller falsk (föreligger eller inte föreligger). Eftersom kausalförhållanden är etablerade mellan noderna och samtliga noder har en sannolikhetsstabell var, kommer noderna påverka varandras sannolikhet beroende på om exempelvis ett bevisfaktum föreligger eller ej.¹²⁵ Som exempel kan sägas att om skoavtrycken (F₂) visar sig inte komma från den anklagades skor, kommer deltemat (T₂) rasa i beviskraft eftersom det då inte finns något som styrker att den tilltalade var på brottsplatsen.

¹²³ Se avsnitt 1.6 för en redogörelse för spårbevisning respektive betingelsebevisning.

¹²⁴ Dahlman, s. 216.

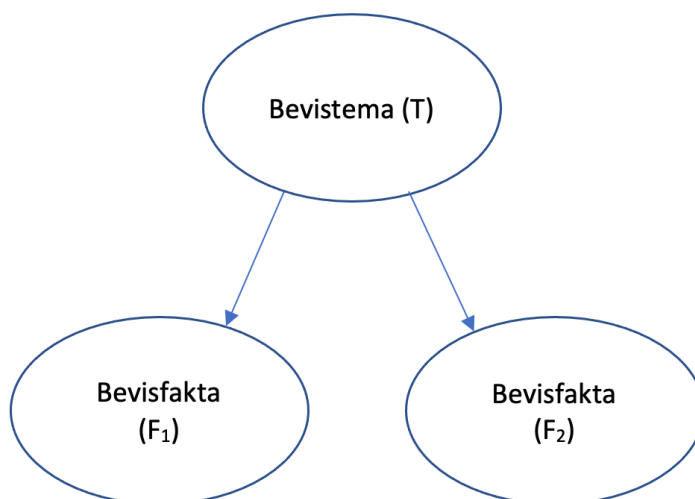
¹²⁵ Dahlman, s. 216.

Det finns möjligheter att fördjupa sig i hur ett Bayesianskt nätverk är uppbyggt och vidare förklara funktionaliteten bakom sannolikhetsstabeller. För denna framställning är det emellertid nätverkets uppbyggnad och länkarnas samband med noderna som är av vikt, därav kommer inte vetenskapen bakom nätverk redogöras för ytterligare. Inför analysen av rättsfallen är det just nätverkets uppbyggnad som är central. Det är genom den strukturen som problematiken med dels ettårsfristen dels bevisterminologin åskådliggörs.

7 Ettårsfristen och bevisproblematiken

7.1 Ettårsfristen och Bayesianiska nätverk

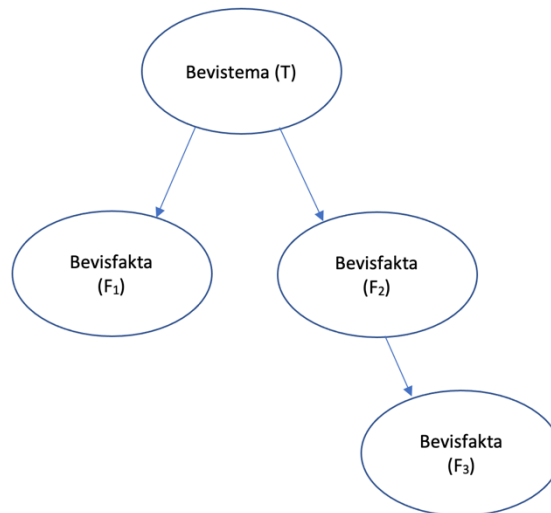
I avsnitt 1.6 om rättslig begreppsanvändning i samband med resningsärenden diskuteras förhållandet mellan samverkande kontra förstärkande bevisning. För att illustrera hur detta komplicerar processen i förhållande till ettårsregeln är Bayesianiska nätverk behjälpliga. Eftersom samverkande bevisning är flera olika bevisfakta som alla ger stöd åt samma bevistema utan att bilda en beviskedja, ser ett exempel på ett sådant nätverk ut som följer:

Genom att visualisera kausalitetsförhållandena mellan fakta och tema med ett Bayesianiskt nätverk är det tydligt att F_1 och F_2 samverkar till stöd för samma tema, men beror inte av varandra på något vis; det finns inget samband de två faktanoderna emellan.¹²⁶

Det faktum att viss bevisning är förstärkande gentemot annan bevisning ska inte förstås som att den inte samtidigt kan vara samverkande gentemot ytterligare annan bevisning. I en beviskedja är det endast den mängd bevisning som inte är närmst bevistemat som jag valt att kalla förstärkande. Nedan är ett enkelt Bayesianiskt nätverk som illustrerar detta.

¹²⁶ I detta exempel har jag inte tagit hänsyn till vilken art respektive fakta är av. För diskussionens skull tar jag här inte hänsyn till att faktan skulle kunna vara två av varandra ej oberoende vittnen, då detta inte är relevant i sammanhanget.

Ovan är F_3 förstärkande i förhållande till F_2 . F_3 är fortsatt samverkande i förhållande till F_1 eftersom det inte finns ett direkt samband mellan dessa. Då F_3 är förstärkande bevis för F_2 , så beror F_2 's beviskraft av F_3 's beviskraft. Om exempelvis F_3 utgörs av ett vittnesmål som understödjer F_2 , men där det senare upptäcks att vittnet varit berusad vid tillfället för bevittningen, så kommer detta ha påverkan på hur rätten ser på F_2 's beviskraft och eventuellt även på om de anser det styrkt att F_2 över huvud taget föreligger.

Förstärkande bevisning kan också komma i form av bevisning som ger annan bevisning ny innebörd, utan att för den delen vara del i samma beviskedja. Till det scenariot återkommer jag i avsnitt 7.3.

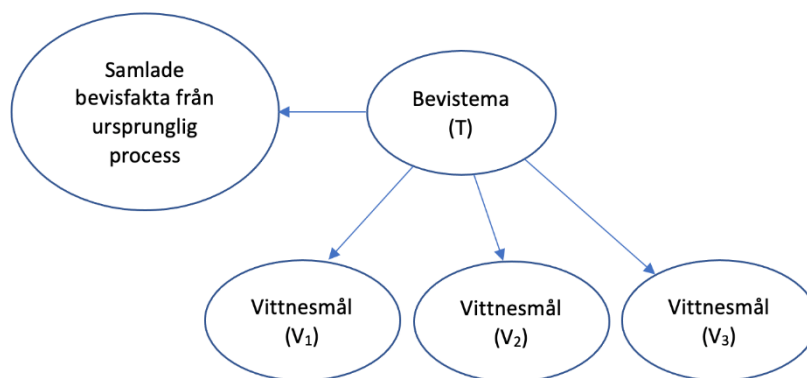
Eftersom resning inte kan aktualiseras på grund av material som är mer än ett år gammalt, orsakar detta ett processuellt problem med möjligheten att åberopa flera bevisteman. Nedan är ett scenario som illustrerar problematiken:

Resningsansökan till den tilltalades nackdel skickas in efter ny bevisning (F_1) har framkommit. Resningen får avslag. Ett år senare framkommer ytterligare ny bevisning (F_2) till den tilltalades nackdel. Ny ansökan om resning skickas in. I och med att det har gått mer än ett år sedan F_1 blev känt för sökanden, kan den sökande inte åberopa F_1 i ansökan som grundas på att F_2 tillkommit som ny bevisning. Detta medför att den nya ansökan, med enbart F_2 som grund, har låg total beviskraft. Ansökan uppfyller således inte sannolikhetskravet och resningen avslås, trots att den eventuellt skulle blivit beviljad om både F_1 och F_2 godtagits.

7.2 Samverkande bevisning

7.2.1 NJA 1998 s. 321 Mordet på statsminister Olof Palme

Det ovan beskrivna scenariot var fallet i NJA 1998 s. 321 *Mordet på statsminister Olof Palme*. I fallet bestod den bevisning som åklagaren åberopade i resningsansökan enbart av en rad vittnesutlåtanden och en annan muntlig uppgift angående tillgång till vapen, med tillhörande läkarutlåtande. Bevismedlen bestod av nio nya vittnesmål jämte uppgiften om vapnet och läkarutlåtandet. Ett bayesianskt nätverk kan då ritas upp som nedan.¹²⁷

HD påpekar i fallet att 58 kap. 4 § 2 st RB inte är anpassad efter de fall då fler än ett vittne åberopas som ny omständighet till grund för resning.¹²⁸ I föredragandet understryks vikten av orubblighetsprincipen och att det inte är i linje med denna att som domstol acceptera en tolkning som tillåter att ”börjedagen” (begreppet som HD använder i avgörandet) räknas från det att sista delen i den nya bevisningen kommer i dagen.¹²⁹ Det hänvisas också till att förarbetena inte ger stöd åt en sådan tolkning, och formulerar det som att det inte är ”tänkt att tillämpas så att de materiella och formella förutsättningarna för resning skall kopplas samman på detta sätt.”¹³⁰

¹²⁷ Av praktikalitetskäl har jag valt att inte inkludera samtliga nya vittnesmål, utan låtit tre stycken exemplifiera scenariot. Resterande noder och länkar hade sett likadana ut om jag hade använt mig av samtliga nya vittnesmål.

¹²⁸ NJA 1998 s. 321.

¹²⁹ NJA 1998 s. 321.

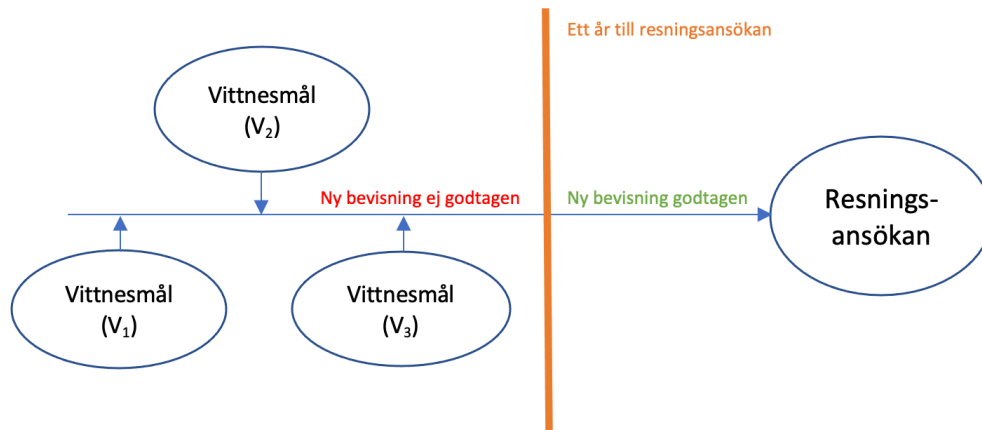
¹³⁰ NJA 1998 s. 321.

Riksåklagarens tolkning av fristen, alltså den som föredraganden tog avstånd från, innebär också svårigheter för den sökandes sida själv eftersom den sökande måste göra en ansats att förutse domstolens bedömning av sannolikhetsrekvisitet. Enligt denna tolkning ska bedömningen av när fristen löper ut ha sin grund i när det kronologiskt sista materialet som gör att sannolikhetskravet är uppfyllt kommer till åklagarens kännedom. Därför måste rimligtvis den sökande göra en egen bedömning av när hen tror sannolikhetskravet enligt domstolen är uppfyllt av det samlade materialet, och därefter göra ansökan.

Med detta i beaktande är det ur ett praktiskt perspektiv enklare att tillämpa den alternativa tolkningen, alltså att varje bevisfakta behandlas för sig och att det är en enskild frist för respektive fakta. Denna metod har emellertid konsekvensen att successiva frister även innebär successiva preklusioner. Detta medför att resningen kan komma att avslås trots att det finns tillräckligt (samtal) bevismaterial för att uppnå sannolikhetskravet. Det var emellertid denna tolkning som föredraganden i NJA 1998 s. 321 föreslog, med hänvisning till att det var den mest syftesriktiga tolkningen av lagrummet.¹³¹ Anledningen till att det är den praktiskt enklaste tolkningen att implementera är att den inte föranleder andra bedömningsfrågor för rätten; det enda som rätten måste veta är när respektive bevis kom till den sökandes kännedom. Andra tolkningar av ettårsfristen inbegriper andra mer eller mindre svårtacklade bedömningar. Riksåklagarens tolkning i fallet kan nämligen också spjälkas upp i olika alternativ. Detta kommer avhandlas i avsnitt 7.2.2.

Nedan är en illustrerande tidslinje för att ytterligare förtydliga hur ettårsregeln fungerar. Jag har valt att inte inkludera den ursprungliga bevisningen i denna illustration på grund av praktikalitetsskäl och att den bevisningen inte är det centrala i sammanhanget.

¹³¹ NJA 1998 s. 321.

Muntlig bevisning kan av praktiska skäl inte utan svårighet föras in i materialet som om det fanns tillgängligt redan under den ursprungliga processen.¹³² Detta poängteras av HD i NJA 1998 s. 321.¹³³ HD lägger också fram, likt föredraganden, att det inte finns någon tidigare vägledning i hur fristen ska tolkas och att det därför ankommer domstolen att ta hänsyn till ”resningsinstitutets ändamål och av vad som är bäst förenligt med regleringen i övrigt.”¹³⁴ Det framförs vidare att åklagarens tolkning av regeln skulle innebära att fristen har föga betydelse överlag som rättsregel. Tolkningen skulle medföra att en ansökan som till synes ska avvisas på grund av fristen inte kan avvisas, enbart på den grund att senare bevisning kommit i dagen som i sig kanske är obetydlig i praktiken.¹³⁵

HD ansluter sig alltså här till synen att ettårsfristen ska räknas enskilt för varje nytt material med hänvisning till att det bibehåller orubblighetsprincipen och att det ska anses vara det bakomliggande syftet med lagtexten. Detta i brist på vägledning från andra rättskällor.¹³⁶ Domstolen avslutar diskussionen om ettårsfristen med att säga att praktiska problem så som att ett vittne lämnar olika uppgifter vid olika tidpunkter inte är ett hinder för att denna tolkning ska råda.¹³⁷

¹³² Se avsnitt 3.3 om att infoga ny bevisning i en redan existerande bevismassa.

¹³³ NJA 1998 s. 321.

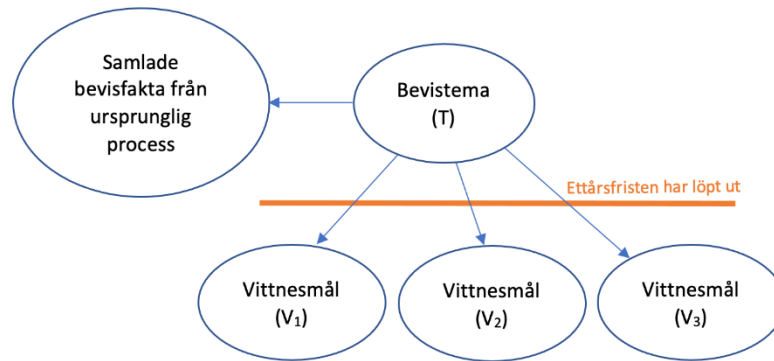
¹³⁴ NJA 1998 s. 321.

¹³⁵ NJA 1998 s. 321.

¹³⁶ NJA 1998 s. 321.

¹³⁷ NJA 1998 s. 321.

Med bakgrund av detta kan ett nytt nätverk byggas upp för att illustrera HD:s slutsats kring tolkningen av ettårsregeln. Nätverket ser likadant ut som ovan, men det tydliggörs att domstolen valt att ”kapa” banden mellan vissa bevisfakta och bevistemat med hänvisning till fristen:

7.2.2 En teoretisk uppföljning

Jämte diskussionen om ettårsfristen ska än en gång tilläggas att beviskraften hos bevismaterial som muntliga utsagor av naturliga skäl försämras med tiden. Detta skulle kunna bli en uppenbar brist i resningsansökan även om ettårsfristen följs. Christian Diesen och Carin Häckter exemplifierar i sin artikel, *HD:s beslut i Christer Petterson-ärendet klargör orubblighetsprincipens primat*, detta med att ett vittne mycket väl kan få för sig att helt enkelt återge vad hen minns att hen själv uppgett i den tidigare rättegången.¹³⁸ Tidsaspekten torde bli särskilt viktig att beakta i fall där tilläggsregeln aktualiseras på grund av lydelsen ”synnerliga skäl”.¹³⁹

Diesen och Häckter teoretiserar vidare om olika tolkningar av ettårsfristen. De alternativa tolkningar som kan utrönas ur rättsfallet och artikeln kan ställas upp som följande:

1. Bedömningen görs på grunden att varje bevis ska bedömas var för sig, med *enskilda börjedagar*.

¹³⁸ JT 1998/99 s. 32. *HD:s beslut i Christer Petterson-ärendet klargör orubblighetsprincipens primat*. Artikelns kom ut i efterdyningarna av den aktuella domen.

¹³⁹ JT 1998/99 s. 32. Se avsnitt 3.5 om tilläggsregeln.

2. Bedömningen görs på grunden att fristen börjar löpa från det att det *kronologiskt sista beviset* kommer till den sökandes kännedom.
3. Bedömningen görs på grunden att fristen börjar löpa från och med att den sökande får kännedom om det *mest centrala beviset*.
4. Bedömningen görs på grunden att fristen börjar löpa från det att den sökande *inser vikten av* bevisning hen sedan innan känt till.¹⁴⁰

Alternativ 1 är det HD tagit fasta vid i avgörandet NJA 1998 s. 321. Det är den strängaste tolkningen sett från den sökandes sida. Detta alternativs för- och nackdelar har redan redogjorts för ovan.

Alternativ 2 är enligt mig problematiskt i det att det möjliggör för åklagaren att samla på sig bevismaterial under en lång tid, även efter det att sannolikhetskravet skulle setts som uppfyllt av rätten. Detta undergräver orubblighetsprincipen i det att fristregeln i princip blir helt obetydlig i och med att åklagaren i praktiken kan ansöka om resningen när som helst med stöd av ”nytt” material, då hen själv bestämmer vilket som är det kronologiskt sista materialet i ansökan. Detta så länge åklagaren bestämmer sig för att se ett bevis som det ”sista” inom ett år från att hen fått kännedom om det.

Alternativ 3 stävjar i min tolkning till viss del den i alternativ 2 uppställda möjligheten till missbruk från den sökandes sida. I och med att det finns ett visst material, om än okänt från början, som kommer att utgöra grund för börjedagen och detta material inte nödvändigtvis är det kronologiskt sista, så kommer inte åklagaren kunna ”spara” gammal bevisning på hög.

Problematiken med alternativ 3 uppstår emellertid när det ska fastslås vilket av bevismaterialen som är det mest centrala. Åklagaren i NJA 1998 s. 321 gör bedömningen avhängig den tidpunkt sannolikhetskravet uppnås.¹⁴¹ Detta menar Diesen och Häckter är en ”lösning” på problemet att fastställa vilket bevis som är ”centralt”.¹⁴² Det är också Diesen och Häckter som själva väljer att använda sig av just begreppet centralt. Jag vill mena att åklagarens

¹⁴⁰ JT 1998/99 s. 32 ff.

¹⁴¹ NJA 1998 s. 321.

¹⁴² JT 1998/1999 s. 33.

argumentationslinje och Diesen/Häckters förslag med ”central bevisning” inte har särskilt mycket med varandra att göra, och att åklagarens linje än mindre är en lösning på ett av författarna uppställt problem. Det är i vart fall en olycklig begreppsanvändning av *central*. Jag ser inte att punkten där bevisningen uppnår sannolikhetskravet nödvändigtvis skulle ha något att göra med att det plötsligt tillkommit central bevisning. Som presenterat ovan är det ett vanligt fel att anta att svag bevisning inte tillsammans kan bilda en mycket stark bevisedja.¹⁴³ I det fall förhållandevis svag betingelsebevisning tillkommer som nytt material, men som får bevisningen i sin helhet att bli övertygande, går det knappast att säga att den nya bevisningen var mer central än någon annan del i kedjan. Bevisnings övertygelsekraft kan lika väl härledas ur en stor mängd bevisfakta som en mindre mängd bevisfakta som når lika stor beviskraft. Den samlade beviskraften kan vara lika stor i de båda alternativen. Alternativ 3 är alltså, enligt mig, blott ett mindre lyckat försök till omskrivning av åklagarens argumentationslinje.

Med alternativ 4 tar Diesen och Häckter avstamp i Cars resonemang.¹⁴⁴ Detta skulle, som Diesen och Häckter påpekar, innebära att det den sökande fått kännedom om inte är själva materialet utan materialets vikt för fallet. Tolkningen är förhållandevis liberal från den sökandes perspektiv, något som inte kan anses falla i linje med övrigt regelverk rörande resning till den tilltalades nackdel.

Den tolkning av ettårsregeln som gjordes i NJA 1998 s. 321 är till synes den som är mest förenlig med orubblighetsprincipen i det att det är den strängaste möjliga tolkningen från den sökandes sida. Sanningsprincipen får i detta fall stå tillbaka för orubblighetsprincipen, något som är i linje med hur rättssystemet är uppbyggt kring resning till nackdel för den tilltalade; den som friats från misstanke ska kunna känna sig trygg i att saken inte tas upp igen.

Det kan spekuleras i hur domskälen hade sett ut om saken gällde resning till förmån för den tilltalade. Ettårsfristen sätter förvisso inte stopp för ansökningar i de fallen, men en intressant hypotetisk jämförelse kan ändå göras

¹⁴³ Se avsnitt 6.2.3.1 om samverkande bevisning och 6.2.4 om bevisedjor.

¹⁴⁴ Se avsnitt **Fel! Hittar inte referenskölla.** om ettårsfristens uppbyggnad.

ämнад att belysa olika syftestolkningar. Sanningsprincipen är väsentligt starkare i resningsärenden till fördel för den tilltalade, varför jag anar att domstolen hade sett med blidare ögon på att vissa vittnesmål egentligen var för gamla för att godtas som nya bevisning. Till detta kan adderas att jag inte ser det som omöjligt att den nya bevisningens beviskraft vid första anblick har med bedömningen att göra. Om bedömningen till en början ses som mycket stark av resningsinstansen misstänker jag att detta påverkar deras bedömning av ettårsfristen i riktning mot godkännande. I de fall bevisningen inte ses som tillräcklig till en början löper domstolen risk att låta det påverka dem i fristbedömningen, på grundval av att ärendet ändå inte kommer uppnå sannolikhetsrekvisitet. Detta trots att fristbedömningen och bevisvärderingen ska vara två skilda moment i domstolens avgörande.

7.3 Förstärkande bevisning

7.3.1 NJA 2013 s. 931

I NJA 2013 s. 931 ställs frågan om ettårsregeln än en gång på sin spets. F.S åtalas för mord på M.J, men M.J:s kropp har ännu inte hittats vid tiden för den ursprungliga rättegången (eller i hovrätten för den delen). Enligt gärningsbeskrivningen berövade F.S M.J livet genom mycket kraftigt våld mot hennes huvud eller överkropp. Enligt åklagaren var det sannolikt att han hade skjutit henne i huvudet och att kroppen sedan gömts undan.¹⁴⁵ Sedan friande avgörande i hovrätten vann laga kraft återfanns kroppen, varpå åklagaren ansökte om resning.

HD påminner förvisso om att nyhetskravet har sin grund i att syftet med resning inte ska vara omvärdering av bevisning, men de nämner i nästa mening att nyhetskravet inte hindrar att bevisning som var framlagd under den ursprungliga processen omprövas på nytt ”i ljuset av” den nya bevisningen.¹⁴⁶

Den bevisning som åklagaren åberopar i resningsansökan är förutom den upphittade kroppen bland annat rättsmedicinska protokoll, undersökningar av

¹⁴⁵ NJA 2013 s. 931.

¹⁴⁶ NJA 2013 s. 931.

fyndplatsen och av M.J:s bil samt uppgifter lämnade av F.S.¹⁴⁷ Vidare finns vittnesmål från L.J, Ma.J, S.W och J.S i resningsansökan som var tillgängliga redan vid den ursprungliga processen, men bara som del av förundersökningsprotokollet, aldrig åberopat i rättegången.¹⁴⁸ Det är vittnesmålen som utgör den relevanta bevisningen för detta avsnitt.

M.J:s kropp hittades den 14 april 2012 och resningsansökan inkom den 8 april 2013. Den upphittade kroppen och den bevisning som följde direkt av upphittandet uppfyllde naturligtvis nyhetskravet och ursäktsrekvisitetet. I och med att vittnesmålen alla var äldre än ett år, rådde inte vad gällde den bevisningen samma självklarhet vad gällde ursäktsrekvisitetets uppfyllande.

L.J:s och Ma.J:s vittnesmål rörde främst en man och en jeep som setts vid den rastplats där kroppen sedermera återfunnits. Rätten ansåg att det fanns ett ”sådant samband” med fyndet att det skulle ses som ursäktligt att materialet åberopats först nu, över ett år senare.¹⁴⁹

S.W:s och J.S:s vittnesmål rörde främst vilken tidpunkt M.J:s bil fanns på en viss pendlarparkering. Detta påpekade rätten hade betydelse redan vid den ursprungliga processen, men att det nu kunde ses som klarlagt att det inte var M.J själv som hade ställt bilen där. Denna bevisning har nu också fått ny tyngd vad gäller bestyrkande av dödstillfället. I och med att detta material ansågs ha fått så pass mycket större betydelse nu än under den ursprungliga processen meddelade rätten att giltig ursäkt för att åberopa materialet över ett år efter dess uppkomst förelåg även här.¹⁵⁰

Vidare resonerar HD om hur ettårsfristen och ursäktsrekvisitetet ska förhålla sig till varandra och om ettårsfristen trots allt utgör ett hinder mot åberopandet av vittnesmålen. De hänvisar till NJA 1998 s. 321 och att det enligt det prejudikatet inte finns utrymme att åberopa vittnesmålen, men påpekar att fallen skiljer sig åt på en avgörande punkt: I NJA 2013 s. 931 hänför sig bevisningen (vittnesmålen) i realiteten enbart till *ett* förhållande, som i sig är helt nytt (den

¹⁴⁷ NJA 2013 s. 931.

¹⁴⁸ NJA 2013 s. 931.

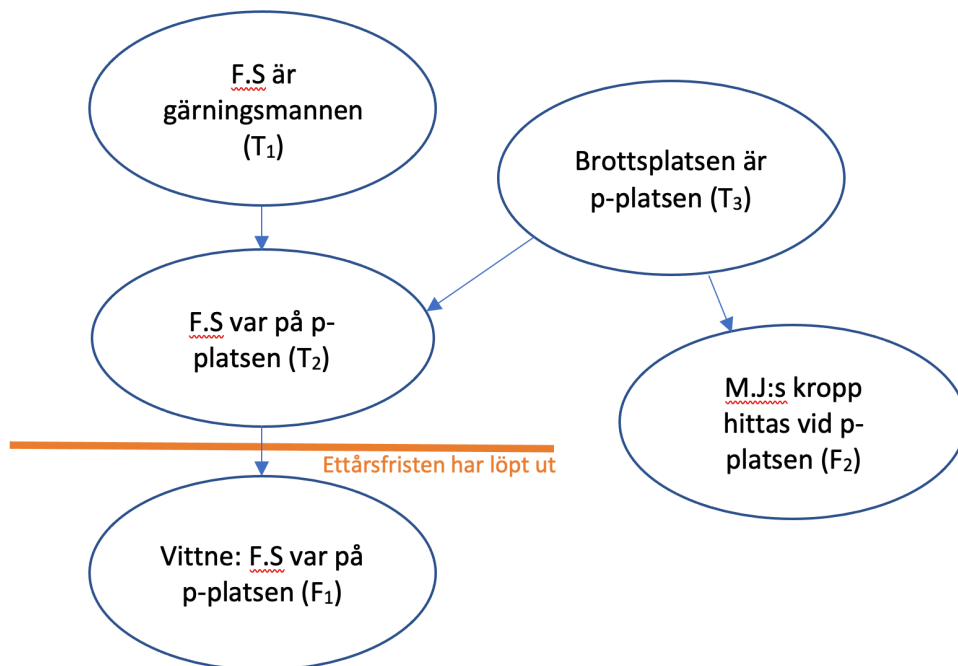
¹⁴⁹ NJA 2013 s. 931.

¹⁵⁰ NJA 2013 s. 931.

upphittade kroppen).¹⁵¹ Det är alltså kroppen som utgör det *förhållande som ansökningen grundas på*, som är ordalydelsen i 58 kap. 4 § 2 st. RB. Med bakgrund i detta fastslog HD att det var från datumet kroppen hittades som fristen skulle börja löpa, även för vittnesmålens giltighet.¹⁵²

Det som skiljer NJA 1998 s. 321 från NJA 2013 s. 931 i detta avsnitts sammanhang är att det förra rör en fråga om *samverkande* bevisning, och det senare om *förstärkande* bevisning (eller *stödbevisning*). Det är sedan innan bekant att samverkande bevisning inte har någon koppling sinsemellan, utan enbart ger stöd åt samma tema. Förstärkande bevisning har i sin tur ingen självständig koppling till temat, utan enbart genom andra deltema.¹⁵³

HD fann i detta fall att giltig ursäkt förelåg för att åberopa vittnesbevisningen trots att ettårsfristen hade löpt ut då det nya förhållandet gav ny tyngd åt den gamla bevisningen. Ett Bayesianskt nätverk som illustrerar detta tillsammans med en illustration av ettårsfristen ser ut som följer:

Vittnesmålen godtogs som bevisning trots att de var över ett år gamla, för att deras nyfunna betydelse var hänförlig till ett enda annat förhållande som i sig

¹⁵¹ NJA 2013 s. 931.

¹⁵² NJA 2013 s. 931.

¹⁵³ Se avsnitt 1.6 om begreppsbyggnad och 6.2.4 om beviskedjor.

får anses vara stark bevisning (den upphittade kroppen). Justitieråden Eka och Mattsson var skiljaktiga och avslag resningsansökan. De menade att det inte fanns giltig ursäkt för åklagaren att ha underlåtit åberopande av vittnena i den ursprungliga rättegången.¹⁵⁴ De skiljaktiga fortsätter sitt resonemang med att säga att de i vilket fall inte hade påverkats i sin bedömning av vittnena på grund av att de ansåg att sannolikhetskravet ändå inte var uppnått.¹⁵⁵

7.3.2 En teoretisk uppföljning

NJA 2013 s. 931 är ett exempel på hur domstolen velat ingjuta sunt förnuft i beslutet, trots att det inte finns praxis eller annan ledning som ger stöd åt det. Domstolens bedömning i detta ärende verkar i mina ögon högst lämpligt. Det ter sig självklart att denna typ av förhållande bevisen emellan ska föranleda en bedömning av bevis som strikt inte ska godtas. Trots min positiva inställning till domslutet finns det rum att vidare diskutera domstolens uttalanden i fallet och hur domare i allmänhet kan göra problematiska överväganden vid bedömningen av dessa frågor.

I NJA 2013 s. 931 hänger HD upp sitt rättfärdigande att giltigförklara vittnesmålen på att de ska "ses i ljuset" av den nya bevisningen. Den formuleringen anser jag inte är särskilt stringent och kan tänkas tolkas olika liberalt. Frågan kan ställas om den kronologiskt senaste bevisningens uppskattade styrka har en inverkan på domstolens bedömning huruvida annan bevisning får nytt liv av den. Detta torde inte vara fallet, då bedömningen av ettårsfristen och ursäcksrekvisitet ska vara självständiga gentemot bevisvärderingen. Trots detta finns viss anledning att ana att domstolen hade bedömt frågan annorlunda om det inte rört sig om ett så pass starkt bevis som en upphittad kropp med efterföljande undersökningar. Om det exempelvis rört sig om ännu ett vittne som till sist givit sig till känna så hade HD nog inte jobbat så hårt för att bryta hål på ettårsfristen. Antagligen hade rätten helt enkelt inte godtagit bevisningen och därmed avvisat ansökan på den grunden, även om den

¹⁵⁴ NJA 2013 s. 931, Bilaga till protokoll.

¹⁵⁵ NJA 2013 s. 931, Bilaga till protokoll.

egentliga anledningen eventuellt hade varit att de bedömde att sannolikhetskravet inte skulle kunna uppnås.

Detta resonemang har jag även uttryckt gällande avslagna resningsärenden i avsnitt 7.2.2. Det faktum att de skiljaktiga ledamöterna klargjorde att de inte skulle anse sannolikhetskravet uppfyllt även om de skulle ansett ursäcksrequisitet uppnått (vilket de inte gjorde, se ovan) anser jag tala för denna tes. Jag menar att sannolikheten skulle varit större att de skiljaktiga skulle ansett ursäcksrequisitet uppnått om de sedan start varit av uppfattningen av sannolikhetskravet skulle uppnås.

Detta dilemma bäddar för frågan om vilken *prövningsordning* som ska gälla i resningsförfaranden. Ska först av allt sannolikhetskravet prövas eller ska ettårsregeln och ursäcksrequisitet ha företräde (och nyhetskravet för den delen)? Det finns processekonomiska anledningar att låta ettårsregeln och resterande, mer formellt artade bedömningar ha företräde. Detta har givetvis sina nackdelar hänförliga till sanningsprincipen. Vikten av att få till riktiga avgöranden kan medföra att HD tillåter sig själva att göra sådana bedömningar som i NJA 2013 s. 931 (som bekant hade två skiljaktiga). Detta rimmar också med den komplicerade relationen HD har med bevisvärdering i resningsärenden.

8 Rättsfallsanalys

8.1 Avslag Kalamarksmordet

8.1.1 Ärendets innehåll

Kaj Linna döms i december 2004 mord, grovt rån och stöld till livstids fängelse i Luleå tingsrätt.¹⁵⁶ Efter överklagande fastställer Hovrätten för Övre Norrland avgörandet.¹⁵⁷ Linna kommer att göra flera försök till resning innan han får ett beviljande.

Åklagarens gärningsbeskrivning kan sammanfattas i att Linna på en fastighet i Kalamark i Piteå kommun berövat Roger Lindberg livet genom våld mot huvudet med tillhygge för att därefter binda honom, tejpa honom över hals och underkäke samt lägga tunga säckar över honom. Vidare har Linna genom våld mot Sune Lindberg stulit en måttlig summa pengar i kontanter tillhörande antingen Sune Lindberg eller Roger Lindberg.¹⁵⁸ Nedan följer i ordning de punkter Linna angivit som grund för sin resning samt Högsta domstolens inställning till dessa.

Snusprillan

På brottsplatsen har det hittats en snusprilla som bär DNA från annan person än Linna. Detta åberopar Linna som ny bevisning enligt fjärde resningsgrunden, men också som grund enligt tredje punkten, eftersom han menar att en polisman avgett en falsk utsaga angående prillan vid tingsrätten och hovrätten.¹⁵⁹ Snusprillan utgör en ny grund som inte prövats i Linnas tidigare resningsärenden, och HD bedömer därav att den grunden ska prövas först.

I Riksåklagarens redovisning av utredningen ingår förhör med en polis. Det finns ingenting antecknat i tingsrättens dom om detta förhör. Därefter hördes samma polisman i hovrätten, som antecknade att han i allt väsentligt lämnat

¹⁵⁶ Dom i Luleå tingsrätt 2004-12-29, B 938-04.

¹⁵⁷ Dom i Hovrätten för Övre Norrland 2005-03-18, B 49-05.

¹⁵⁸ Mål B 49-05, Yrkanden i Högsta domstolen m.m.

¹⁵⁹ Mål Ö 1797-09, p. 16.

samma uppgifter som i tingsrätten. Inte heller denna dom innehåller alltså något material om snusprillan. HD menar i resningsförfarandet att det är oklart om uppgifter om prillan lämnats i hovrätten, eller om det i vilket fall som helst varit av betydelse för domen, eftersom den bedömningen inte återfinns i domen.¹⁶⁰ Det framkommer i HD:s bedömning att detta förhör inte gjordes med den polisman som hittade snusprillan, utan en annan. Därav är det enligt domstolen inte utrett att uppgiften är falsk så som menat i tredje resningsgrunden. Eftersom det enligt HD inte kunnat fastslås en specifik person som hittat snusprillan och att den inte visar mer än att någon annan person än Linna varit på brottsplatsen någon gång, uppfylls inte sannolikhetskravet. HD finner därför att det inte finns grund för resning enligt tredje resningsgrunden.¹⁶¹ HD fastslår att prillans svaghet som bevisning gör att den inte skulle påverkat hovrätten i sin bedömning, varför inte heller 58 kap. 2 § 4 p. RB ses som uppfylld.¹⁶²

Nya uppgifter om täckning från telefonmasterna

Den ursprungliga tingsrättsdomen (och sedermera hovrättsdomen) grundade sig till stor del på vittnesmål från Magnus Viklund, som angav att han hade tagit med sig Linna på en ”avvärningsresa” i en bil runt Piteå för att avstyra Linna från hans, enligt Viklund, planerade brott. Linna har som grund för sin resningsansökan åberopat nytt bevismaterial (fjärde resningspunkten¹⁶³) som ska visa att det inte var möjligt för Viklund att vara på en sådan resa. Materialet visar att Viklunds mobiltelefon var uppkopplad mot en viss mast i Piteå, som bara tog upp mobilkopplingar från högst 1000 meter. Denna korta distans stämmer inte överens med Viklunds berättelse om avvärningsresa, varför Linna menar att Viklund ljugit.

Högsta domstolen bekräftar i sin bedömning att hovrätten inte hade någon teknisk bevisning att tillgå, utan avgörandet grundar sig på Viklunds vittnesmål som till stor del bestod av denna avvärningsresa.¹⁶⁴ Även i tidigare

¹⁶⁰ Mål Ö 1797–09, p. 17.

¹⁶¹ Mål Ö 1797–09, p. 17.

¹⁶² Mål Ö 1797–09, p. 23.

¹⁶³ Se avsnitt 2.2.4 och 3.

¹⁶⁴ Mål Ö 1797–09, p. 15.

resningsansökan syftade Linnas yrkanden till att undergräva Viklunds trovärdighet.¹⁶⁵

I det tidigare resningsärendet hade Linna åberopat liknande bevisning till nackdel för Viklunds utsagor. I den resningsansökan fann HD att rapporten om masternas räckvidd gjorde det ytterst osannolikt att Viklunds mobiltelefon befann sig i Kalamark vid den aktuella tidpunkten. Däremot ansågs inte detta vara tillräckligt för att uppnå sannolikhetsrekvisitet då det inte framgått av hovrättsdomen att hovrätten utgått från att denna koppling över huvud taget kunnat ske.¹⁶⁶

Denna nya resningsansökan menar HD inte innehåller någon analysrapport angående telefonsmasterna som är så pass annorlunda från den i det tidigare resningsförfarandet, att det grundar beviljande av resning.¹⁶⁷

Rekonstruktion vid brottsplatsen

Vittnesmål finns om att en person genom en öppning i väggen tagit sig in i ladan där brottet begicks. Riksåklagaren har, enligt HD:s föreläggande, utfört ytterligare en rekonstruktion av samma förlopp. Av denna undersökning framgår att det inte skulle vara möjligt att en kropp motsvarande Viklunds skulle kunna ta sig igenom öppningen, vilket utesluter att Viklund skulle kunna vara gärningsmannen.¹⁶⁸

Linna bemötte detta med att en sådan rekonstruktion inte gick att ta fasta på fullständigt för att kunna utesluta att någon med Viklunds kropps mått skulle kunna ta sig igenom öppningen.¹⁶⁹ Till stöd för detta har Linna åberopat uttalanden av två grottforskare och betydelsen av kropps mått, klädsel, ålder, vilja m.m. för förutsättningen för en person att kunna ta sig igenom en öppning.¹⁷⁰

HD fastslår att denna nya rekonstruktion inte tillför något nytt i ärendet i och med att det framgick att en person av Viklunds kropps mått inte kunde ta sig

¹⁶⁵ Mål Ö 1797–09, p. 15.

¹⁶⁶ Mål Ö 1797–09, p. 19.

¹⁶⁷ Mål Ö 1797–09, p. 19.

¹⁶⁸ Mål Ö 1797–09, p. 7.

¹⁶⁹ Mål Ö 1797–09, p. 8.

¹⁷⁰ Mål Ö 1797–09, p. 8.

igenom öppningen. En liknande rekonstruktion gjordes i samband med hovrättsprocessen med liknande resultat.¹⁷¹ Linnas åberopande av rekonstruktionen är därför utan verkan.¹⁷²

HD slår alltså fast att de omständigheter och bevis som Linna åberopat i sin resning inte ens sammantaget skulle leda till beviljande. HD menar att det nya materialet tillsammans med det i hovrätten redan anförda inte skulle leda till en förändrad utgång.¹⁷³

8.1.2 Slutsatser

Som slutsats kan alltså sägas att det Linna åberopat som resningsgrund hänförlig till 58 kap. 2 § 3 p. RB om falska uppgifter inte uppfyller bestämmelsens krav eftersom det inte gick att fastslå vem som hittade prillan, och att det därav inte gick att fastställa att uppgifterna som lämnats kunnat lämnas på något annat, mer sanningsenligt sätt.

Vad gäller den bevisning Linna åberopar med stöd i 58 kap. 2 § 4 p. RB om nya omständigheter och bevis så kan sägas att inte heller dessa uppnår sannolikhetskravet. Beträffande rekonstruktionen kan förmodligen också hävdas att detta inte uppfyller nyhetskravet då resultatet av rekonstruktionen inte var annorlunda än den rekonstruktion som gjorts inför hovrättsprocessen.

Det som enligt mig är uppseendeväckande med beslutet är att HD bekräftar att hovrätten till stor del avgör saken på grund av vittnesmål. Ingen teknisk bevisning har funnits förutom snusprillan, som inte talade för Linnas skuld. Vidare i beslutet hävdar HD att hovrätten troligen inte hade bedömt saken annorlunda med den nya bevisningen som kraftigt undergräver just detta vittnesmåls trovärdighet. Jag finner det märkligt att en dom baseras så mycket på en omständighet, men att den inte rivs upp när denna omständighet visar sig vara osann.

¹⁷¹ Mål Ö 1797–09, p. 20.

¹⁷² Mål Ö 1797–09, p. 20.

¹⁷³ Mål Ö 1797–09, p. 24.

Jag är av samma mening som de två skiljaktiga justitieråden Thorsson och Calissendorff. De hävdar i sin slutledning följande:

”Tilltron till Magnus Viklunds uppgifter har haft sådan betydelse för hovrättens avgörande att de nu nämnda förhållandena, sammantagna med bevisläget i övrigt i målet, innebär att det enligt vår mening finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om Kaj Linna har förövat de brott, för vilka han dömts.”¹⁷⁴

8.2 Beviljande Kalamarksmordet

8.2.1 Ärendets innehåll

Även denna gång är det enligt 58 kap. 2 § 4 p. RB som Linna ansöker om resning.¹⁷⁵ Det är i princip enbart ett nytt förhållande som gör att resning beviljas: uppgifter som gör att vittnet Viklunds trovärdighet brister. Viss annan bevisning förekommer i ansökan, men av beslutet att döma är det just Viklunds brist på trovärdighet som i realiteten utgör det beslutsgrundande underlaget.

Som grund för sin resning hävdar Linna framför allt att det efter senaste avslaget framkommit att kronvittnet Viklund har angett andra uppgifter som strider mot de han tidigare lämnat beträffande centrala punkter i åtalet.¹⁷⁶ Dessa uppgifter har utan Viklunds kännedom spelats in av journalister. Det är på flera punkter som Viklunds senaste uttalande strider mot hans tidigare, som lade grund för fällande dom i både tingsrätt och hovrätt.¹⁷⁷ Detta menar Linna är så pass förgörande för Viklunds trovärdighet att det inte kan ses som styrkt att exempelvis avvärjningsresan har ägt rum.¹⁷⁸

Beträffande avvärjningsresan hänvisar HD till en början till det tidigare resningsärendet och påminner om att bedömningen då mynnade ut i att HD antog

¹⁷⁴ Mål Ö 1797–09, skiljaktig mening.

¹⁷⁵ Mål Ö 5257–15, p. 6.

¹⁷⁶ Mål Ö 5257–15, p. 7.

¹⁷⁷ Mål Ö 5257–15, p. 7.

¹⁷⁸ Mål Ö 5257–15, p. 7.

att hovrätten antagligen inte hade bedömt saken annorlunda trots de nya uppgifterna om masterna.¹⁷⁹ Domstolen fastslår förvisso att denna bedömning står kvar, men även att tilltron till Viklunds uppgifter får lov att revideras:

”[Det tidigare beslutet om avslag] hindrar inte att motsättningen mellan informationen om uppkopplingarna och Magnus Viklunds vittnesmål påverkar tilltron till hans uppgifter och att den därmed måste tillmätas betydelse sedan det nu framkommit ytterligare omständigheter som påverkar bevisvärdet av hans utsaga.”¹⁸⁰

Eftersom Viklund nu angett att det verkliga skälet han var i området var något annat än för att avvärja Linnas påstådda dåd (den nu angivna anledningen var narkotikaaffärer), rasar hans trovärdighet som vittne. Domstolen bedömer denna nya bevisning som särskilt förödande då den ses i kombination med den analysen av uppkopplingen mot master som gjordes inför tidigare resningsansökningar.¹⁸¹

Vad angår Viklunds uppgifter om att Linna skulle ha beskrivit sina planer att begå mordet, är även de ändrade. Ursprungligen hävdade Viklund att det var bara dagar före mordet som Linna hade berättat om planerna, men i detta senare skede har det ändrats till att det skulle varit sju år tidigare.¹⁸²

HD drar här slutsatsen att det måste ha haft viss betydelse för HovR att Linna berättat om planerna så nära inpå mordet, varför HD menar att beviskraften i det påståendet fallit. Även här påpekas att det faktum att Viklund än en gång ändrat sin historia påverkar hans tillförlitlighet som vittne.¹⁸³

Domstolens slutliga bedömning av den samlade bevisningen inleds med att konstatera att ingen av den nya bevisningen ens sammantaget utgör grund för resning.¹⁸⁴ Rätten fortsätter emellertid med att påpeka att förhållandena i detta ärende är ”speciella”, och att det i tidigare resningsförfaranden framlagts

¹⁷⁹ Mål Ö 5257–15, p. 18.

¹⁸⁰ Mål Ö 5257–15, p. 18.

¹⁸¹ Mål Ö 5257–15, p. 18.

¹⁸² Mål Ö 5257–15, p. 7.

¹⁸³ Mål Ö 5257–15, p. 19.

¹⁸⁴ Mål Ö 5257–15, p. 19.

uppgifter ägnade att underminera Viklunds trovärdighet. Av detta dras slutsatsen att även ”ett mindre bevisillskott” ska kunna vara tillräckligt för att grund för resning ska anses föreligga.¹⁸⁵ Domstolen återkommer i beslutet till just osäkerheten som uppkommit angående tilltron till Viklunds utsagor men kan inte klart säga om sannolikhetskravet är helt och fullt uppfyllt. Detta i kombination med straffets grovhet bäddar för att domstolen ska använda sig av tilläggsregeln, vilket också sker.¹⁸⁶ Linna beviljas resning.

8.2.2 Slutsatser

I detta resningsärende har domstolen tagit fasta på ny bevisning i kombination med bevisning från tidigare resningsärenden. Om den sökande fått avslag på tidigare resningsansökningar ska den bedömning som gjorts av det åberopade nya materialet i de tidigare ansökningarna stå fast. Det ska alltså i princip inte ske en omvärdering av det material Linna åberopat i sina tidigare ansökningar. Det som ska prövas i det nya ärendet är bara hur den nya bevisningen samverkar och förstärker Linnas talan i kombination med den redan gjorda bedömningen av det tidigare resningsmaterialet. Enligt NJA 1986 s. 666 ska domstolen ta fasta på om det i de tidigare ansökningarna var mycket nära att en beviljande meddelades, och att det då inte ska krävas särskilt stark ytterligare bevisning för att uppnå sannolikhetskravet. Detta tar HD fasta på när de diskuterar hur ställning ska tas till tidigare ansökningar.

En betydande del av den bevisning som Linna åberopar är mycket nära besläktad med redan framlagd bevisning från tidigare ansökningar: den redan framlagda tekniska bevisningen om telefonmasternas upptagning, jämte de muntliga uppgifterna som Viklund lämnat om sitt syfte med Piteåresan. I avslagsbeslutet från 2010 gjorde domstolen gällande att bevisningen från masterna förvisso var säker i den mening att det i princip var ställt bortom rimligt tvivel att uppgifterna var sanna, och därmed att det Linna hade ämnat visa med bevisningen hade visats. Trots detta beviljades inte resning med

¹⁸⁵ Mål Ö 5257–15, p. 21.

¹⁸⁶ Mål Ö 5257–15, p. 23–24.

hänvisning till att HovR antagligen inte hade dömt annorlunda med denna nya bevisning.

Vad är det då som gör att HD nu beviljar resning på grund av bevisning som är ämnad att ge stöd åt det som redan är visat i tidigare ansökningar? I teorin kan tänkas att Viklunds nya utsagor om varför han befann sig i Piteå inte borde beaktas i och med att hovrätten antagligen inte skulle anse att det var tillräckligt relevant att grunda ett beslut på, då den tidigare tekniska bevisningen hänförlig samma tema uppenbarligen inte uppnådde tillräcklig relevans. HD menar emellertid att dessa uppgifter, tillsammans med de nya uppgifterna om när samtalet mellan Viklund och Linna angående den planerade stöten ägt rum, bidrar till att i princip förgöra Viklunds trovärdighet. Detta ska alltså vara grunden för beviljandet. Frågan borde ställas om Viklunds trovärdighet inte redan i beslutet från 2010 grusades med hjälp av den tekniska mastbevisningen.

Det är i min mening märkligt att HD inte redan 2010 beviljade Linna resning med hänvisning till bevisningen om masterna. Här verkar det som att domstolen tagit särskilt stor fasta på orubblighetsprincipen, snarare än sanningsprincipen. Detta står i stark kontrast mot hur det svenska resningsinstitutet i regel tillämpas gällande resning till den tilltalades fördel, då den rådande uppfattningen är att sanningsprincipen oftast trumfar orubblighetsprincipen i dessa fall.¹⁸⁷

8.3 Beviljande Quick Johannessen

8.3.1 Ärendets innehåll

Den 2 juni 1998 döms Thomas Quick för mord till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.¹⁸⁸ Mordoffret var en nioårig norsk flicka, Therese Johannessen, som enligt åtalet mördats genom att Quick slagit henne i huvudet med en sten och därefter strypt eller knivhuggit henne till döds.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Se exempelvis Ekelöf/Edelstam, s. 176.

¹⁸⁸ Hedemora tingsrätts dom den 2 juni 1998 i mål B 100/97.

¹⁸⁹ Mål B 100/97.

Domen är i princip helt uppbyggd kring Quicks egen historia av hela förloppet (som innefattar ett erkännande) och avgörandet speglar detta; det är till väldigt stor del Quicks egna uttalanden som står för bevisningen i fallet.¹⁹⁰ Efter det att Quicks historia har uttömts jämför domstolen dessa uppgifter med den fakta de fått från den norska utredningen.

I sin utsaga uppger Quick fakta som domstolen menar i tillräckligt hög grad stämde överens med de uppgifter de fått från norska utredningen för att döma för mord.¹⁹¹ Faktum är att Quick uppger motstridiga uppgifter under olika faser av utredningen, framför allt om flickans utseende. Likväl menar tingsrätten att Quicks beskrivning av Therese på ett sammantaget sätt, med något undantag,

”... är väl förenlig med vad polis kunnat kontrollera och att flera av dessa omständigheter inte förekommit i media. De uppgifter han lämnat om platsen talar med styrka för att han varit där vid den ifrågasättande tiden.”¹⁹²

Vad gäller det ovan nämnda om Quicks beskrivning av Thereses utseende parerar tingsrätten med att han trots allt kunde hänvisa till hennes böjveckseksem. Detta har i efterhand uppdagats att det var den felaktiga förhörstekniken som lotsade Quick till att tro att han uppfattat flickans eksem.¹⁹³

I Svea hovrätts beslut om beviljande konstateras svårigheten med att göra en ny bedömning av trovärdigheten i muntliga utsagor 20 år efter att de gavs, särskilt i den huvudsakligen skriftliga process som resningsförfarandet utgör. I samma stycke menar rätten att det inte är meningen att resningsinstansen ska göra någon ny bevisvärdering av det redan framlagda materialet.¹⁹⁴ Vidare fastslår emellertid domstolen att tingsrättens bevisvärdering har stor betydelse i resningsfrågan beroende på hur den framställs i domen.¹⁹⁵ Ju mer

¹⁹⁰ Mål B 100/97.

¹⁹¹ Mål B 100/97.

¹⁹² Mål B 100/97, s. 13.

¹⁹³ Mål B 100/97. Se Johnson, M. Berg, A. 4. *Quick files – Therese Johannessen och de norska händelserna*.

¹⁹⁴ Mål Ö 3293–10.

¹⁹⁵ Mål Ö 3293–10.

övertygande tingsrätten framställer bevisningen, desto starkare bevisning krävs för att få resning, och vice versa.

Resningsansökan innehåller ingenting som kastar nytt ljus över händelseförloppet, utan ämnar undergräva de redan givna utlåtandena. Som hovrätten bekräftar tycks tingsrättens avgörande i allt väsentligt grunda sig på Quicks erkännande och berättelse om händelseförloppet. Det saknades helt stödbevisning i form av andra vittnesutlåtanden eller någon typ av teknisk bevisning som kunde knyta Quick till brottet. Det var inte heller möjligt att fastslå vad som hänt Therese.¹⁹⁶

I resningsbeslutet framhävs att Quicks successiva utveckling av berättelsen inte borde tolkas till hans nackdel, utan att det snarare resulterat i en mer osammanhängande berättelse som sedan ”anpassats efter utredningsläget”. Quick har inte på ett tillförlitligt sätt kunna redogöra för hur han lyckats föra bort Therese.¹⁹⁷ Detta framförs i samband med kritiken mot tingsrättens tillgodoräknande av Quicks bristfälliga beskrivning av Thereses utseende.

Slutligen fastslår hovrätten att resning ska beviljas genom tilläggsregeln i 58 kap. 2 § 4 p. RB.¹⁹⁸

8.3.2 Slutsatser

Quick blir beviljad resning genom tilläggsregeln i 58 kap. 2 § 4 p. RB. Domstolen motiverar emellertid inte särskilt ingående varför de har valt att använda sig av denna regel snarare än huvudregeln. Som jag diskuterat avsnitt 3.5 om tilläggsregeln verkar det vara något oklart på vilka grunder rätten tillåter sig själv att använda tilläggsregeln. Min tolkning av hur hovrätten resonerat i detta fall är att de tagit särskild fasta på grovheten i målet och att det därmed ansetts vara tillåtligt att applicera tilläggsregeln. I beslutet diskuteras aldrig huruvida nyhetskravet är uppfyllt, något som skulle kunna tala för att domstolen medvetet undvikit detta på grund av eventuella osäkerheter i den bedömningen. Resningen grundades trots allt endast på uppgifter som

¹⁹⁶ Mål Ö 3293–10.

¹⁹⁷ Mål Ö 3293–10.

¹⁹⁸ Mål Ö 3293–10.

undergrävde den tidigare bevisningen, och inte några nya omständigheter som sådana. Detta trots att nyhetskravet likväl ska vara uppfyllt, även om beslutet grundas på tilläggsregeln.¹⁹⁹ Domstolen verkar ha ansett att detta beslut var relativt självklart då domskälen endast är fyra sidor långa och beslutet var enhälligt. Om domstolen har ”bestämt sig på förhand” för att bevilja resning, ter det sig nära till hands att ta hjälp av tilläggsregeln för att kringgå den motivering som annars förutsätts.

8.4 Beviljande Malinmordet

8.4.1 Ärendets innehåll

Den 23 november 1996 försvinner Malin Lindström i samband med en bussresa till Husum. I maj 1997 hittas hennes kropp på Fårön. Efter utredning inkommer stämning mot Olof Hörning som påstås ha på okänt sätt berövat Malin livet medelst stickande våld.²⁰⁰ Utredningen visade att hennes armar och ben var hopbundna med tejp, hennes tröja och bakdelen av byxorna uppsklippta eller uppskurna, gylfen öppen och att hon saknade trosor. Vid gylfen fanns en spermafläck, men med den tidens teknik var det för få spermier för att kunna ta fram en sökbar DNA-träff.²⁰¹

Tingsrätten fäller Olof för mord trots att spermafläcken inte gick att använda sig av som teknisk bevisning. Bevisningen bestod av annan teknisk bevisning i form av fibertrådar som hittats i Olofs hem som ska tillhöra Malins tröja. Utöver detta är det framför allt en mängd karaktärsbevisning som samverkar med fibrerna för att möjliggöra den fällande domen.²⁰²

Domen överklagas till hovrätten som upphäver tingsrätten fällande dom och friar Olof. Hovrätten fastslår att det inte föreligger någon ”direkt eller teknisk

¹⁹⁹ Se avsnitt 3.5 om tilläggsregeln.

²⁰⁰ Örnsköldsviks tingsrätts dom den 12 augusti 1998 i mål B 130/97.

²⁰¹ Mål B 130/97.

²⁰² Mål B 130/97.

bevisning” i målet som kan knyta Olof till brottet. Utredningen är inte tillräcklig för att utesluta att det kan vara en annan gärningsman.²⁰³

År 2020 framkommer att Nationellt Forensiskt Centrum (NFC) vid en ny undersökning av Malins byxor säkrat en sökbar DNA-profil av spermafläcken. Riksåklagaren lämnar sedan in en framställning om att Högsta domstolen skulle förordna om kroppsbesiktning av Olof för att jämföra med spermafläckens DNA. I NJA 2021 s. 368 *Salivprovet* avslår emellertid HD framställningen på grund av att det kan vara grundlagsstridigt att tillämpa tvångsmedlet tvångsbesiktning på detta vis.²⁰⁴

Utöver spermafläcken fanns i Polismyndighetens arkiv både hårstrån och blodprover från Olof som tagits under tidigare utredningar. Med hjälp av detta DNA kunde en matchning göras mot spermafläcken. Enligt sakkunnigutlåtande från NFC talar resultaten ”extremt starkt” för att spermafläcken kommer från Olof.²⁰⁵ Det är med detta som grund som riksåklagaren ansöker om resning och menar att den nya bevisningen i form av DNA-matchen tillsammans med den tidigare bevisningen (fibertrådarna och karaktärsbevisningen) sannolikt skulle lett till att hovrätten dömt Olof för mordet.²⁰⁶

Domstolens bedömning av huruvida ursäcksrequisitet är uppfyllt är tämligen kortfattad. Eftersom den teknik som använts av NFC för att analysera spermafläcken inte fanns vid den ursprungliga processen, kan inte den bevisningen åberopats tidigare. Ursäcksrequisitet är uppfyllt.²⁰⁷

Beträffande sannolikhetskravet framhäver HD orubblighetsprincipen styrka i resningsärenden till nackdel för den tilltalade, och att principen ska väga tyngre i dessa fall än i ärenden till fördel för den tilltalade.²⁰⁸

²⁰³ Hovrätten för Nedre Norrlands dom meddelad den 13 oktober 1998 i mål B 375/98.

²⁰⁴ Beslut i mål Ö 4141–21, p. 11–13. NJA 2021 s. 368 *Salivprovet* där HD framhäver att den restriktiva tillämpning som gäller för inskränkningar i skyddet mot kroppsliga ingrepp. De lutar sig också mot att regeringsformens krav på *tydligt* lagstöd, vilket de inte ansåg förelägg här.

²⁰⁵ Mål Ö 4141–21, p. 14–15.

²⁰⁶ Mål Ö 4141–21, p. 16.

²⁰⁷ Mål Ö 4141–21, p. 27–28.

²⁰⁸ Mål Ö 4141–21, p. 29.

I bedömningen framhäver HD att anledningen till att hovrätten inte dömt Olof var bristande teknisk bevisning. Med den nya bevisningen i form av utlåtande från NFC angående DNA-matchen finns extremt stark teknisk bevisning. De påpekar också att det nya beviset förvisso inte ger något svar på hur eller när Malin mördats, men att det sätter flera av de omständigheter och bevis som åberopats i hovrätten i nytt ljus.²⁰⁹ Åklagaren beviljas resning.

8.4.2 Slutsatser

I tingsrättens avgörande tycks bevisningen med fibertrådarna fullständigt blanda rätten. De benämner resterande bevisning och omständigheter (karaktersbevisning i form av teckningar gjorda av gärningsmannen och relevanta föremål upphittade hemma hos honom) som ”besvärande” men det är fibertrådarna som till synes ensamt grundar den fällande domen. Detta förhållningssätt till samverkande bevisning är i min mening inte oproblematiskt. Domstolen har inte ansett att bevisningen utöver fibrerna haft tillräcklig beviskraft för att enskilt nå beviskravet, varefter de helt lagt den åt sidan. I detta fall blev slutresultatet förvisso riktigt (som är känt efter fällande dom i hovrätten efter resning²¹⁰) men det finns anledning att teoretisera kring om det verkligen är riktigt att fälla en person för mord enbart på grund av en enda teknisk bevisning som dessutom inte ger DNA-spår.

Inom bevisvetenskapen återfinns begreppet *prosecutor's fallacy* (även kallat *base rate fallacy*). Prosecutors's fallacy är det begrepp som används för att beskriva när falsk positiv undervärderas. Värdet för sann positiv av de upphittade fibrerna, alltså sannolikheten för att Olof har haft fibrerna hemma hos sig givet att han är skyldig till brottet, ser jag som hög på grund av hur svårt det är att göra sig av med så små trådar även om man gör ett försök till det. I detta är jag enig med tingsrättens värdering, men de har dessvärre tolkat denna höga sannolikhet som att det därför också råder en låg falsk positiv. Det logiska felslutet kan beskrivas på följande sätt med två tankeled:

²⁰⁹ Ibid, p. 44–48. Jfr NJA 2013 s. 931, avsnitt 7.3, om bevisens betydelse för varandras beviskraft.

²¹⁰ Hovrätten för Nedre Norrlands dom meddelat i Sundsvall den 19 juli 2022, B 852–22.

1. Det är hög sannolikhet att hitta fibrerna hos Olof om han är skyldig; därför måste också
2. Faktumet att fibrerna återfunnits hos Olof innebära att det är hög sannolikhet för att han är skyldig.

Led 1 är domstolens bedömning av sann positiv och led 2 är bedömningen av falskt positiv. Det tingsrätten inte tar i beaktande är mängden olika exemplar av tröjor som fibrerna kan komma ifrån. Detta vidrörs i avgörandet i ett uttalande av forensiker.²¹¹ Som räkneexempel kan tänkas att det finns 20 plagg i Örnsköldsvik med identiska textilfibrer. I det fallet är det bara 5 % sannolikhet (1/20) att det är fibrer från Malins tröja som påträffats. Då ska sannolikheten för sann positiv, den som tingsrätten tagit fasta på, divideras med 20 för att få fram den slutliga beviskraften.

Hovrätten gör en helt annan bedömning av bevisläget. Istället för att ta fasta på ett bevis som till synes är mycket starkt har de kommit fram till att inget av de framlagda bevisen enskilt skulle kunna uppfylla beviskravet. Domstolen undervärderar här kraften av samverkande bevisning – det var inte bara fibertrådarna som åberopades i rätten. Även om trådarna uppenbart är det starkaste beviset i rättegången ska all övrig bevisning beaktas och värderas för att sedan läggas till i den totala beviskraften hos åklagarens talan. Dahlman har ställt upp uträkningar för den bevisning som åberopades i hovrätten med uppskattade sannolikhetsvärden, likt den ovan gjorda, och kommit fram till att den totala bevisningen i fallet borde uppgått i ungefär 10 000 000. Denna beviskraft uppfyller beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* med god marginal.²¹²

Hovrätten resonerar vidare kring direkt och indirekt bevisning. Som diskuteras ovan är detta inte ett okontroversiellt sätt att resonera kring bevisning på.²¹³ Det finns en tendens att den direkta bevisningen övervärderas och den indirekta bevisningen undervärderas när faktum är att det inte finns en självklar skillnad mellan dessa två. Denna begreppsindelning bidrar till att

²¹¹ Mål B 130/97, s. 17.

²¹² Dahlman, s. 183.

²¹³ Se avsnitt 1.6 om begreppsbildning inom bevisrätten.

domstolar tenderar att undervärdera samverkande indiciebevisning för att de valt att kalla den indirekt. Detta är antagligen faktorn som gör att hovrätten friar Olof.

9 Avslutande analys och slutsatser

Frågeställning 1: Vilken typ av bevisning får användas som grund för resning utifrån ettårsfristen?

Ettårsregeln i 58 kap. 4 § 2 st. RB har vid första anblick en enkel ordalydelse som inte torde föranleda några särskilt komplexa juridiska tolkningsproblem. Det står emellertid klart att bestämmelsen inte är anpassad vare sig till möjligheten att flera nya bevisfakta och bevismedel kan komma att åberopas i en ansökan, eller till situationen att inte all bevisning är av samma art. Hade verkligheten sett ut så att det aldrig var mer än ett bevisfaktum som åberopades per resningsansökan och att det inte fanns någonting som kunde uppfattas som en uppdelning mellan samverkande och förstärkande bevisning, så hade ettårsfristens uppbyggnad inte varit ett intressant ämne för diskussion.

De olika sätt på vilka ettårsfristen kan tolkas är alla grundade i olika syn på hur resningsinstitutet i allmänhet och den specifika regeln i synnerhet ska beaktas rent syftesmässigt. Det faktum att det över huvud taget är möjligt att ändra en lagakraftvunnen dom talar för rättsordningens värnande om sanningsprincipen. Orubblighetsprincipen får å sin sida fäste först och främst i de höga krav som ställs för att få resning beviljad. Rekvisiten som måste uppfyllas (nyhetskravet, sannolikhetskravet och i fall av resning till nackdel för tilltalad även ursäktsrekvisitet och ettårsfristen) är alla i sig förhållandevis högt ställda.

HD:s domar NJA 1998 s. 321 och 2013 s. 931 visar på att domstolen själva mötts av den tolkningssvårighet som ettårsfristen uppvisar. Domstolen talar inte ordagrant om hur olika bevis skiljer sig åt bevisrättsligt, men de resonerar ändå på sätt som gör det tydligt att även de uppfattat att inte all bevisning förhåller sig till varandra och bevistemat på samma sätt. De alternativ som ställs upp i avsnitt 7.2.2 stödjer sig på olika syftestolkningar av regeln.

Den strängaste tolkningen (alternativ 1) har använts av domstolen i NJA 1998 s. 321 på grund av att det rörde sig om samverkande bevisning. Det fanns ingen ny anledning till att de bevisen inte åberopats tidigare. I NJA 2013 s. 931 tar HD hänsyn till att det nu rör sig om förstärkande bevisning. Att HD

gör olika bedömningar i dessa fall betyder inte nödvändigtvis att de gör olika syftestolkningar. Jag menar att dessa två avgöranden på intet vis är oförenliga, utan tillsammans ger uttryck för HD:s syftestolkning:

Orubblighetsprincipen ska trumfa sanningsprincipen i de fall där den nya bevisningen består av flera samverkande bevisfakta. Detta då det inte finns någon tydlig anledning till att den sökande inte åberopat vissa bevisfakta i ett tidigare skede alternativt ansökt om resning i ett tidigare skede. På dessa grunder är inte ursäcksrekvisitet uppfyllt. Sanningsprincipen ska trumfa orubblighetsprincipen i de fall bevisen kommer i form av bevisfakta som ”kastar nytt ljus” över annan, egentligen för gammal bevisning. Den något vaga formuleringen ”kastar nytt ljus” används antagligen av domstolen med anledning av en vilja att iaktta försiktighet när de uttrycker sig om bevisrättsliga ämnen. Även om domstolen har resonerat kring i vilken grad den nya bevisningen kastar ljus på gammal bevisning, har de antagligen inte lagt någon större möda på att utröna om det skulle göra någon skillnad i bedömningen av vilken *typ* av koppling olika bevisfakta har till varandra. Bevis som ”kastar nytt ljus” på annan bevisning kan som bekant komma i form av bevis inom samma beviskedja eller utanför beviskedjan men som ändå ger liknande effekt, vilket var fallet i NJA 2013 s. 931. Denna distinktion kan emellertid ha måttlig betydelse i en rättegång eftersom domstolar sällan tänker i termer som ”beviskedja” eller ”Bayesianska nätverk” – det centrala är hur pass stark den nya bevisningen är.

Dessa förhållanden kan bidra till att domstolen blandar ihop bedömningen av bevisningens kraft gentemot sannolikhetskravet med tolkningen av ettårsregeln och ursäcksrekvisitet. Bedömningen gentemot sannolikhetskravet är en sakfråga (bevisrättslig fråga) medan tolkningen av ettårsregeln och ursäcksrekvisitet är en rättsfråga. Sakfrågan är av en mer subjektiv karaktär än rättsfrågan och därför anser jag att det som viktigt är att de tydligt hålls isär. När ett nytt bevis uppdagas som verkar vara mycket starkt löper domstolen risk att förhastat sig när de ska tolka rättsfrågorna för att de redan på förhand ser sannolikhetskravet som uppfyllt. Detta kan föranleda att slutsatserna som kan dras av domstolens tolkning av rättsfrågorna blir något oren med hänvisning till att det finnas bakomliggande motiv i form av en vilja att bedöma sakfrågor

istället för rättsfrågor eller att domarna undermedvetet blivit påverkade av exempelvis viss begreppsanvändning. Motsatsvis misstänker jag att det finns en viss sannolikhet för att rättsfrågorna tolkas restriktivt om domarna på förhand tvivlar på att sannolikhetskravet blir uppfyllt. Som jag nämnt tidigare i uppsatsen bäddar detta för en diskussion kring vilken prövningsordning som är lämpligast, alltså om sakfrågan ska prövas först eller om prioritet ska ges till att tolka rättsfrågan. Även med en strikt prövningsordning är det emellertid nära omöjligt att förhindra att domarna skapar sig mer eller mindre förutfattade meningar om fallets utgång på förhand, om än undermedvetet.

Sammanfattningsvis kan sägas att sådan samverkande bevisning som diskuterats i uppsatsen inte kan åberopas som ny bevisning enligt fjärde resningspunkten, då ettårsfristen tolkas strängt i sådana fall. Detta på grund av att sådan bevisning inte anses få eller ge ny tyngd åt annan bevisning – det finns inget sammanhang bevisen emellan, och därför påverkas inte annan bevisning ”i ljuset” av den samverkande bevisningen. Däremot verkar det vara möjligt att kringgå ettårsfristen om förstärkande bevisning läggs fram. Detta för att ursäcksrekvisitet då kan uppfyllas med hänvisning till att denna förstärkande bevisning ”kastar nytt ljus” på den bevisning som i formell mening är för gammal för att godtas. Exakt vilket förhållande som de olika bevisfaktumen ska ha framgår tyvärr inte av prejudicerande domskäl, och jag misstänker att sannolikhetsbedömningen har mycket med saken att göra, även om bedömningarna formellt ska hållas separata.

Frågeställning 2: Hur påverkas domstolens bevisvärdering i resningsärenden av underliggande principavvägningar och syftestolkningar?

Trots att domstolar har en relativt långtgående aversion mot att utförligt redovisa sin bevisvärdering förekommer begreppen direkt och indirekt bevisning i vissa avgöranden. I Malinmordet menade domstolen att textilfibrerna var direkt bevisning och resterande indiciebevisning var indirekt bevisning. Denna begreppsmässiga uppdelning är olycklig då bevisning egentligen aldrig kan vara direkt i den mening som åsyftades i domstolen, det går alltid att infoga nya delteman för att göra bevisning indirekt. Den enda faktiska skillnaden mellan direkt och indirekt bevisning är att direkt bevisning ses som

starkare. Indelningen gör att domarna löper högre risk att övervärdera den bevisning de kallar direkt och undervärdera den bevisning de kallar indirekt. I Malinmordet fanns det till synes ingen anledning att inte använda sig av begreppen spårbevisning respektive betingelsebevisning istället.

Vid en närläsning av bakgrunden till tilläggsregeln i 58 kap. 2 § 4 p. verkar den svårnavigerad och otymplig att tillämpa, och rätten verkar tillämpa den till synes nästan godtyckligt när rätten anser att det föreligger någon typ av nödläge. Med nödläge menar jag att rätten ser det som självklart att resning måste beviljas men att den inte kan motivera detta med hjälp av huvudreglerna för resningsgrunden. Brottets (och sedermera straffets) grovhet verkar vara det som domstolen ser som centralt i tillämpningen av tilläggsregeln. Detta förhållningssätt gör att det inte redogörs för i särskilt hög utsträckning på vilka grunder rätten bestämt sig för att tillämpa regeln. Likt det som är sagt av Welamson och Munck kan jag förstå hur detta kan ses som något problematiskt då det blir en liknande situation som den när domstolar inte redovisar sin bevisvärdering; det prejudicerande uppdraget brister och förutsägbarheten likaså.

Trots att oriktig bevisvärdering inte är en resningsgrund i sig hindrar detta inte domstolen från att göra omvärderingar av viss bevisnings styrka som del i resningsförfarandet. Detta visas när förstärkande bevisning är för handen. Möjligheterna för resningsinstansen att kringgå bristen på resningsgrund som handlar om bevisvärdering synes relativt extensiva, på samma sätt som det verkar finnas relativt stort utrymme att tillämpa tilläggsregeln; om det görs en tillräckligt vag motivering för att tolka en tillräckligt vag rättsregel finns goda möjligheter att gå utanför den tolkning som vid första anblick är den rätta.

Med detta menar jag inte att domstolen gjort oriktiga bedömningar i de i uppsatsen behandlade avgörandena, men det är likväl på sin plats att påpeka vikten av att domstolen redogör för sina överväganden vad gäller sak- och rättsfrågor. Detta i synnerhet när det kommer till så sällan behandlade ämnen som resning, då det inte finns ett överflöd av prejudicerande uttalanden på området.

Domstolens benägenhet att tillämpa liberala tolkningar av ettårsregeln och tilläggsregeln grundar sig förmodligen i synen att sanningsprincipen måste få utslag. Orubblighetsprincipen får stå tillbaka i de fall domstolen ser det som alltför klandervärt att låta en oriktig dom gälla, även om det innebär bristande detalj i domskälen som följd av tillämpning av tilläggsregeln.

Sammanfattningsvis kan sägas att domstolars bevisvärdering i resningsärenden påverkas i mycket hög grad av hur de tolkar det underliggande syftet med institutet. Detta syns tydligt i hur domstolar prioriterar sannings- respektive orubblighetsprincipen beroende på om ansökan är till fördel eller nackdel för den tilltalade. Tilläggsregeln i 58 kap. 2 § 4 p. RB synes användas av domstolen i de fall de inte kan motivera beviljande av resning, antingen med hänsyn till rättsfrågor eller sakfrågor, men ändå anser att sanningsprincipen måste få genomslagskraft. Likt frågan om ettårsfristens stränghet anar jag att den vid första anblick uppfattade möjligheten för ansökan att uppfylla sannolikhetskravet spelar en betydande roll i huruvida rätten känner sig trygga med att tillämpa tilläggsregeln. Syftet med resningsinstitutet är trots allt att medborgarna ska kunna få upprättelse även efter lagakraftvunnen dom.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 1938:43 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk – del I Lagtext.

SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk – del II Motiv mm.

Riksdagens protokoll, Första kammaren, nr 12, 4–6 april 1956.

Riksdagens proposition 1987/88:23 om ändring i rättegångsbalken.

Riksdagens proposition 1987/88:58 om rätten att besluta om resning mm.

Regeringens proposition 1987/88:120 Om ändring i brottsbalken (straffmätning och påföljdsval).

Regeringens proposition 1988/89:2 Om omröstning i brottmål, m.m.

Motion 2010/11:Ju206 om oberoende resningsnämnd av Maria Lundqvist-Brömster (FP).

Regeringens proposition 2021/22:233 Nya uppgifter om den tilltalades ålder i straffprocessen.

Litteratur

Boman, R. & Lindblom, P.H. (red.) (1990). Process och exekution: vänbok till Robert Boman. Uppsala: Iustus.

Cars, T. (1959). Om resning i rättegångsmål. Diss. Stockholm: Stockholms högskola, 1959. Stockholm.

Dahlman, C. (2018). Beviskraft: metod för bevisvärdering i brottmål. (Upplaga 1). Stockholm: Norstedts juridik.

Dahlman, C. (2024) Balkongmålet – ett misslyckat prejudikat. I Hardenberger, A., Maunsbach, L. (red.) Festskrift till Peter Westberg. Lund, Sweden: Juristförlaget i Lund.

Diesen, C. (2015). Bevis 10 Bevisprövning i brottmål. (2. [rev. och utök.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.

Ekelöf, P.O. & Edelstam, H. (2008). Rättsmedlen. (12., [omarb. och rev.] uppl.) Uppsala: Iustus.

Ekelöf, P.O., Edelstam, H. & Heuman, L. (2009). Rättegång H. 4. (7., omarb. och rev. uppl.) Stockholm: Norstedt.

Ekelöf, P.O., Edelstam, H., Heuman, L. & Pauli, M. (2016). Rättegång Första häftet. (nionde upplagan). Stockholm: Wolters Kluwer.

JK:s rättssäkerhetsprojekt (2006). Felaktigt dömda: rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt. Visby: eddy.se.

Nordh, R. (2013). Bevisrätt C: bevisvärdering. Uppsala: Iustus.

Nääv, M. & Zamboni, M. (red.) (2018). Juridisk metodlära. (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Welamson, L. & Munck, J. (2022). Rättegång VI Processen i hovrätt och Högsta domstolen. (Sjätte upplagan). Stockholm: Norstedts juridik.

Artiklar

Allen, R. J. (1994). Factual Ambiguity and a Theory of Evidence. *Northwestern University Law Review*, 88(2), 604–640.

Allen, R. J., & Pardo, M. S. (2019). Relative plausibility and its critics. *The International Journal of Evidence & Proof*, 23(1–2), 5–59.

JT Nr 1 1998/1999 s. 21 *HD:s beslut i Christer Petterson-ärendet klargör orubblighetsprincipens primat.*

JT Nr 1 2008/2009 s. 86 *HD tillåter karaktärsbevisning.*

Nationalencyklopedin, *Dreyfusaffären*.

SvJT 1935 s. 620 *Ett uppmärksammat rättsfall*.

SvJT 1986 s. 56 *Tre resningsbeslut*.

SvJT 1986 s. 557 *Resningsbeslutet om brevbomben*.

Övrigt

C. Dahlman (20 sep 2022) Problemet är domares okunskap när det gäller bevisvärdering. Göteborgs-Posten.

E. Ismail (22 okt 2018) Sverige behöver inrätta ett resningsinstitut. Arbetarbladet. <https://www.arbetarbladet.se/2018-10-22/sverige-behover-inratta-ett-resningsinstitut> hämtad: 7 feb 2024.

Fitger, P. m.fl., Rättegångsbalken, version 95, Stockholm: Norstedts Juridik.

G. Ekman (21 jul 2017) Allt fler slåss för resningsinstitut. Norran. https://norran.se/bli-prenumerant/artikel/1798pz0r/nv-bd-0kr-dp_week hämtad: 7 feb 2024.

Johnson, M. Berg, A. 27 juli 2023. 4. Quick files – Therese Johannesen och de norska händelserna. I Spår. Podcaster.

M. Klintevall (25 jun 2018) Övertygad om att det finns fler rättsskandaler. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/overtygad-att-det-finns-fler-rattsskandaler> hämtad: 7 feb 2024.

Thornefors, C., Rättegångsbalk (1942:740) 58 kap. 2 §, Lexino 2021-10-01 (JUNO).

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1938 s. 430.

NJA 1938 s. 653.

NJA II 1943 s. 725.

NJA 1946 B 1233.

NJA 1950 s. 382.

NJA 1953 s. 309.

NJA 1954 C 803.

NJA 1957 C 635.

NJA 1969 s. 47.

NJA 1971 s. 47.

NJA 1972 s. 623.

NJA 1974 s. 595.

NJA 1975 C 125.

NJA 1979 s. 417.

NJA 1980 s. 19.

NJA 1980 s. 550.

NJA 1983 s. 685.

NJA 1986 s. 95.

NJA 1986 s. 666.

NJA 1987 s. 533.

NJA 1989 s. 843.

NJA 1997 s. 24.

NJA 1998 s. 148.

NJA 1998 s. 321.

NJA 1999 s. 480.

NJA 2008 s. 848.

NJA 2013 s. 931.

NJA 2014 s. 63.

NJA 2014 s. 482.

NJA 2015 s. 702.

NJA 2020 s. 518.

NJA 2021 s. 368.

Underrättspraxis

Dom i Hedemora tingsrätt 1998-06-02, B 100/97.

Örnsköldsviks tingsrätts dom den 12 augusti 1998 i mål B 130/97.

Hovrätten för Nedre Norrlands dom meddelad i Sundsvall den 13 oktober 1998 i mål B 375/98.

Dom i Luleå tingsrätt 2004-12-29, B 938-04.

Dom i Hovrätten för Övre Norrland 2005-03-18, B 49-05.

Dom i Luleå tingsrätt 2016-03-09, B 75-16.

Hovrätten för Nedre Norrlands dom meddelad i Sundsvall den 19 juli 2022, B 852-22.

Beslut

Beslut i mål nr Ö 3293–10 meddelat i Stockholm den 24 september 2010.

Beslut i mål nr Ö 1797–09 meddelat i Stockholm den 21 oktober 2010.

Beslut i mål nr Ö 5257–15 meddelat i Stockholm den 29 december 2016.

Beslut i mål nr Ö 4141–21 meddelat i Stockholm den 30 maj 2022.

Utländsk praxis

NRt 1934 s. 344.